

Tümevarım Metodu Açısından *en-Naḥvu'l-wāḍiḥ* ve *el-Ḳavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere* Adlı Arapça Dilbilgisi Kitaplarının İncelenmesi: Nitel Bir Araştırma

An Examination of the Arabic Grammar Works Named al-Naḥw al-wāḍiḥ and al-Qavā'id al-'arabiyya al-muyassara in Terms of the Inductive Method: A Qualitative Research

Mesut Köksoy

Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü
Assist. Professor, Selçuk University, Faculty of Letters, Department of Arabic Language and Literature
Konya, Türkiye

mkoksoy@selcuk.edu.tr

orcid.org/0000-0001-9801-4854

Article Information/Makale Bilgisi

Article Types / Makale Türü: Research Article/Araştırma Makalesi

Received/Geliş Tarihi: 11 August/Ağustos 2022

Accepted/Kabul Tarihi: 28 November/Kasım 2022

Published/Yayın Tarihi: 15 December/Aralık 2022

Pub Date Season/Yayın Sezonu: December/Aralık

Volume/Cilt: 26 **Issue/Sayı:** 2 **Pages/Sayfa:** 841-861

Cite as/Atıf: Köksoy, Mesut. "Tümevarım Metodu Açısından *en-Naḥvu'l-wāḍiḥ* ve *el-Ḳavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere* Adlı Arapça Dilbilgisi Kitaplarının İncelenmesi: Nitel Bir Araştırma". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 26/2 (Aralık 2022), 841-861. <https://doi.org/10.18505/cuid.1160851>

Köksoy, Mesut. "An Examination of the Arabic Grammar Works Named *al-Naḥw al-wāḍiḥ* and *al-Qavā'id al-'arabiyya al-muyassara* in Terms of the Inductive Method: A Qualitative Research". *Cumhuriyet Theology Journal* 26/2 (December 2022), 841-861. <https://doi.org/10.18505/cuid.1160851>

Plagiarism/İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Published by/Yayıncı: Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology/Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi.

Ethical Statement/Etik Beyan: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited/Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Mesut Köksoy).

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır./ Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

An Examination of the Arabic Grammar Works Named *al-Naḥw al-wāḍiḥ* and *al-Qawā'id al-'arabiyya al-muyassara* in Terms of the Inductive Method: A Qualitative Research

Abstract: In the modern era, a great variety of methods have been developed in grammar teaching. Among these, the induction (*istiqrā'*), which is applied as an alternative to the traditional approach called deduction (*qiyās*), is one of the main methods adopted in the modern period. At the beginning of the study, information about inductive and deductive methods and the differences between these two was given. When Arabic grammar teaching in Turkey is evaluated in terms of methodological approach, it can be seen that there have been discussions and uncertainties about traditional and modern techniques. Then, the grammar teaching methods of the books were examined- namely, *al-Naḥw al-wāḍiḥ* and *al-Qawā'id al-'arabiyya al-muyassara*, which were prepared by following the inductive method and have been used in Turkey for many years. Both works provide explanatory information about the inductive method they followed in the preface. Both works firstly give examples in accordance with the inductive method, then analyze the examples, induce the rule and finally summarise the rule. Both works contain various and a large number of exercises. In the continuation of the study qualitative research was conducted using the semi-structured interview technique with 16 randomly selected students who took the course with the work called *al-Qawā'id al-'arabiyya al-muyassara* at Selçuk University in addition to a grammar book prepared by following the deductive method to learn the approaches of the students to the grammar teaching methods. When the students were asked to choose one of the deductive and inductive methods, it was seen that 5 out of 8 students in both groups chose the deductive method, while 3 chose the inductive method. The students who preferred the deductive method in both groups stated that explaining the rule and then giving examples is more useful. On the other hand, those who do not prefer the deductive method, especially among the students who have just started their education in Arabic, stated that explaining the rule in detail at first causes confusion and creates anxiety. The students who preferred the inductive method in both groups stated that analyzing the rule through examples helped them to understand the rule more easily and to realize the points that they should pay attention to. On the other hand, students who do not prefer the inductive method stated that analyzing the examples without knowing the rule makes it difficult for them to understand the rule. The approach of the students to the detailed or summarised explanation of the rule is directly proportional to their method preferences. While the students who prefer the deductive method find the detailed explanation of the rule more useful, the students who prefer the inductive method find the summarised explanation of the rule more beneficial. On the other hand, it is seen that students' approaches to the redundancy of terms in grammar teaching may differ with their method preferences. As expected, students who choose the inductive method find it more practical to use less terms. However, contrary to expectations, students who have been studying Arabic for a long time and prefer the deductive method find it more useful to use less terms. All of the students in both groups stated that giving a lot of exercises for practicing is very helpful in comprehending the rules and putting them into practice. Regarding the work named *al-Qawā'id al-'arabiyya al-muyassara*, the presenting of grammar through texts, the clarity of texts and topics, the abundance of exercises and examples and the summary of the rules are the points that the students found favourable. Presenting the texts without learning the rule, having too much Arabic content, not having explanations in Turkish and not having a variety of text content are the points that the students found unfavourable. It was concluded that it would be more effective to follow a mixed method in which the positive aspects are considered instead of comparing both methods in terms of usefulness as in the following order: Briefly explaining the rules in as few terms as possible, in plain language and in general terms. Giving non-literary examples related to modern life by grouping them according to the rule. Analyzing the rule through one of the examples in each group. Giving detailed information and exceptional uses related to the rule in footnotes. Giving place to various and a large number of exercises, following a sequence from easy to difficult. Finally giving the summarised rules again with different examples.

Keywords: Arabic Grammar, Inductive, Method, *al-Naḥw al-Wāḍiḥ*, *al-Qawā'id al-'Arabiyya al-Muyassara*.

Tümevarım Metodu Açısından *en-Naḥvu'l-wāḍiḥ* ve *el-Ḳavā'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere* Adlı Arapça Dilbilgisi Kitaplarının İncelenmesi: Nitel Bir Araştırma

Öz: Modern dönemde dilbilgisi öğretiminde çok çeşitli metotlar geliştirilmiştir. Bu metotlar içerisinde tümdengelim (*kıyās*) denilen geleneksel yaklaşıma alternatif olarak uygulanan tümevarım (*istiqrā'*) modern dönemde benimsenen başlıca metotlardan biridir. Bu çalışmada öncelikle tümevarım ve tümdengelim metotları hakkında bilgiler ile bu metotlar arasındaki farklar verilmiştir. Türkiye'de Arapça dilbilgisi öğretimi metot açısından değerlendirildiğinde eğitimcilerin görüşlerinden ve yapılan nitel çalışmaların sonuçlarından Arapça öğretiminde geleneksel ve modern metotların uygulanması konusunda tartışmaların ve belirsizliklerin olduğu görülmektedir. Daha sonra tümevarım metodu takip edilerek hazırlanmış ve Türkiye'de uzun yıllardır kullanılmakta olan *en-Naḥvu'l-wāḍiḥ* ve *el-Ḳavā'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere* adlı Arapça dilbilgisi kitapları dilbilgisi öğretim metotları önsöz, konuların ele

alınışı ve alıştırmalar başlıkları altında incelenmiştir. Her iki çalışma da önsözde takip ettikleri tümevarım metoduna dair açıklayıcı bilgiler vermektedir. Her iki eserin de tümevarım metodu uyarınca önce örnek cümleleri verdiği, daha sonra örnek cümleleri analiz ederek dilbilgisi kuralının çıkarımını yaptığı ve arkasından dilbilgisi kuralını özet olarak verdiği görülmektedir. Her iki eser de çok sayıda ve çeşitli alıştırmalar içermektedir. Çalışmanın devamında öğrencilerin tümdengelim ve tümevarım metotlarına yaklaşımını görmek için 2020-2021 eğitim döneminde Selçuk Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatı bölümü birinci sınıfında tümdengelim metodu ile hazırlanmış bir dilbilgisi kitabı yanında *el-Ḳavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere* adlı kitabı kaynak kitap olarak kullanan öğrencilerden uzun süredir Arapça eğitimi alan 8 öğrenci ve Arapça eğitimine üniversitede başlamış 8 öğrenci olmak üzere rastgele seçilmiş 16 öğrenci ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile nitel bir araştırma yapılmıştır. Öğrencilerden tümdengelim ve tümevarım yöntemlerinden birini tercih etmeleri istenildiğinde her iki gruptaki 8 öğrenciden 5'inin tümdengelim yöntemini seçerken 3'ünün tümevarım yöntemini seçtiği görülmüştür. Her iki grupta tümdengelim yöntemini tercih eden öğrenciler önce dilbilgisi kuralının anlatılmasını ve ardından örnek cümlelerin verilmesini daha faydalı bulduklarını ifade etmişlerdir. Diğer taraftan özellikle Arapça eğitimine yeni başlayan öğrencilerden tümdengelim yöntemini tercih etmeyenler önce dilbilgisi kuralının detaylı anlatılmasının karşılığa neden olduğunu ve kaygı yarattığını ifade etmişlerdir. Her iki grupta tümevarım yöntemini tercih eden öğrenciler konunun örnek cümleler üzerinden işlenmesinin konuyu daha kolay anlamalarını ve dikkat etmeleri gereken hususları fark etmelerini sağladığını ifade etmişlerdir. Diğer taraftan tümevarım yöntemini tercih etmeyen öğrenciler konuyu bilmeden örnek cümle üzerinde analiz yapmanın konuyu anlamalarını zorlaştırdığını ifade etmektedir. Öğrencilerin dilbilgisi konusunun detaylı veya özet anlatılmasına yaklaşımları metot tercihleri ile doğru orantılıdır. Tümdengelim yöntemini tercih eden öğrenciler konunun detaylı anlatımını daha faydalı bulurken tümevarım yöntemini tercih eden öğrenciler konunun özet anlatımını daha faydalı bulmaktadır. Diğer taraftan dilbilgisi öğretiminde terimlerin az veya çok kullanılması hususunda öğrencilerin yaklaşımlarının metot tercihleri ile farklılaşabildiği görülmektedir. Beklenildiği üzere tümevarım yöntemini seçen öğrenciler terimlerin az kullanılmasını daha faydalı bulmaktadır. Ancak beklenenin aksine uzun süredir Arapça eğitimi alan ve tümdengelim yöntemini tercih eden öğrenciler terimlerin az kullanılmasını faydalı bulmaktadır. Her iki gruptaki öğrencilerin tamamı alıştırmalara çok yer verilmesinin konuları pekiştirme ve uygulamaya geçirmede oldukça faydalı olduğunu ifade etmiştir. *el-Ḳavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere* adlı eser ile ilgili olarak metinler üzerinden dilbilgisinin işlenmesi, metinlerin ve konuların anlaşılır olması, alıştırmaya ve örnek cümlelerin çok olması ve konunun özet olarak verilmesi görüşmeye katılan öğrencilerin olumlu bulduğu hususlar olurken dilbilgisi kuralını öğrenmeden metinlerin işlenmesi, çok fazla Arapça içeriğe sahip olması, Türkçe açıklamaların olmaması ve metin konularının çeşitli olmaması olumsuz bulunan hususlar olmuştur. Çalışmada her iki yöntemi fayda açısından karşılaştırmak yerine her iki yöntemde olumlu bulunan tarafları bir araya getirerek şu sıralama ile karma bir yöntemin uygulanmasının daha doğru olacağı sonucuna ulaşılmıştır: Dilbilgisi kurallarının mümkün olduğunca az terimle, sade bir dille ve genel hatlarıyla kısaca ifade edilmesi. Konu ile ilgili edebî olmayan ve güncel hayata dair örnek cümlelerin dilbilgisi konusuna göre gruplanarak verilmesi. Her gruptaki örnek cümlelerden birisi üzerinden dilbilgisi kuralının analiz edilmesi. Konu ile ilgili detaylı bilgiler ile istisnâ kullanımların dipnotta verilmesi. Kolaydan zora giden bir sıra takip edilerek çok sayıda ve çeşitte alıştırmalara yer verilmesi. Son olarak dilbilgisi kurallarının özet halinin farklı birer örnek cümle ile tekrar verilmesi.

Anahtar Kelimeler: Arapça Dilbilgisi, Tümevarım, Metot, *en-Nahvu'l-Vâḍiḥ*, *el-Ḳavâ'idu'l-'Arabiyyetu'l-Muyessere*.

Giriş

Dil, bir topluluğun üyeleri arasında gerçekleşen zımnî bir sözleşme ile ortaya çıkan bir olgudur. Birey bir dili ne tek başına oluşturabilir ne de değiştirebilir. Dil, bireyin bir işlevi olmayıp onu edilgen bir biçimde zihnine aktardığı bir üründür. Bu nedenle bireyin bir dilin işleyişini bilmesi için onu öğrenmesi gerekir.¹

Dili öğrenmek için kullanılan araçlardan birisi dilbilgisidir. Türkçe karşılığı dilbilgisi olan gramer kelimesi, Yunancada yazma sanatı anlamına gelmektedir.² Belirli bir dilin konuşulduğu bir toplulukta çoğu kelime, ses ve anlam açısından ya benzerdir ya da aralarında tikel benzerlik vardır. Dil âlimleri dile ait çeşitli benzerlikleri, kullanımları ve şekilleri kurallar altında toplayarak ve

¹ Ferdinand De Saussure, "Dil ve Söz", çev. Berke Vardar, *Kuramcılardan Seçmeler* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983), 16-17.

² John Lyons, *Kuramsal Dilbilimine Giriş*, çev. Ahmet Kocaman (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983), 126.

onlardan kategoriler oluşturarak dilbilgisini oluşturur. Diğer taraftan dil, yaşayan ve zamanla değişen bir varlıktır. Bu açıdan dilbilgisi, bir dilde belirli bir zaman içinde var olan kurallar olarak tarif edilmektedir.³

Tarihte ilk dilbilgisi alışmaları M 5. yy. da Yunanlılar tarafından Arapça dilbilgisi çalışmalarının başlamasına benzer bir sebeple klasik eserlerde kullanılan dilin bilgisiz ve cahillerin bozuk kullanımlarından korunması amacıyla başlamıştır. Kelimenin isim, fiil ve harf olarak eşide ayrılması Yunanlı filozof Protagoras tarafından gerçekleştirilmiştir.⁴

Diğer taraftan dilbilgisi, yabancı bir dil öğrenilirken o dilin temel yapısını öğrenmede yardımcı olabilir ancak bir çocuğun ana dilini dilbilgisi kuralları olmadan öğrendiği gibi bir dili tamamen öğrenmek o dili zmsemekle gerçekleşebilir.⁵ Ayrıca bir dili öğrenmek için dilbilgisi dışında da çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Çeviri, doğrudan (dzvarım), kulak-dil alışkanlığı, davranışsal, yapısal, bilişsel, doğal, iletişimci, seçmeci, kavrama, telkin, grupla öğrenme, sessizlik ve tüm fiziksel tepki yöntemleri ile de dil öğrenimi yapılmaktadır.⁶

Klasik dönemde dil öğrenimi, ilimleri tahsil etmede ve metinlere vakıf olmada kullanılan alet ilimlerinden biri olarak görülmüştür. Bu dönemde dilbilgisi kuralı ve örnek cümlenin verildiği tümdengelim metodu ile dilbilgisinin ele alındığı mensur eserler yanında el-arir'ın *Mulatu'l-i'râb*, *İbn Mu't'ın ed-Durru't-elfiyye* ve İbn Mâlik'in *el-Elfiyye* adlı eseri gibi dilbilgisi kurallarının ezberlenmesine dayanan manzum eserler de telif edilmiştir.⁷ Ancak modern dönemde insanlar arasındaki etkileşimin de artmasıyla dilin iletişim fonksiyonu ön plana çıkmış ve dilin günlük hayatta uygulanabilmesi için dilbilgisi öğretimine dair yeni yaklaşımlar geliştirilmeye başlanmıştır.

Tarih boyunca sadece Arapçanın değil diğer dillerin de geleneksel dilbilgisi metodu ile öğretildiği ve bu konuda modern dönemde ciddi eleştirilerin getirildiği görülmektedir. Avrupa dillerine yönelik uzmanlar geçmişte dilbilgisinin mantığını öğretmekten ziyade kurallarının ezberletildiği, öğrencilerin dilbilgisinin bütün ayrıntılarını inceledikleri, derslerde güncel metinler yerine edebî metinlerden örneklerin kullanıldığı, çok fazla terimin kullanıldığı, öğrencilerin psikolojilerine uygun yaklaşımlar sergilenmediği ve öğrencilerde dilbilgisine karşı bir korkunun oluştuğu değerlendirmesini yapmışlardır.⁸ rneğin Noam Chomsky geleneksel veya yapısalci dilbilgisi yönteminin cümle yapılarının betimlenmesi hususunda bilgi vermekle beraber örneklerin sınıflandırılmasından öteye gidemediği ve üretici dilbilgisinin oluşturulmasını sağlayamayan bir sözdizim düzleminde kaldığı eleştirisinde bulunmuştur.⁹

Modern dönemde pedagoji ilminin gelişmesi ile beraber dilbilgisi ğretiminde çok çeşitli yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bu metotlar içerisinde tümdengelim (kıyâs) denilen geleneksel metoda alternatif olarak uygulanan tümevarım (istikrâ') metodu modern dönemde benimsenen başlıca metotlardan biridir. Diğer dilbilgisi metotları olarak anlatma (ilkâ'), düzeltilmiş (mu'addele), diyalog (ıvâr), tartışma (mnâaşa), tasarlama (taşmım), sorunları çözme (allu'l-muşkilât) ve etkinlik (neşât) metotları sayılabilir.¹⁰

³ Leonard Bloomfield, "Dilbilgisel Biçimler", ev. şeyda Ozil, *Kuramcılardan Seçmeler* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983), 71; Necip ok, *Genel Dilbilim* (Ankara: Sakarya Yayınları, 1947), 86.

⁴ Lyons, *Kuramsal Dilbilimine Giriş*, 18-19.

⁵ ok, *Genel Dilbilim*, 87.

⁶ Muhammed Ali el-l, *Eslbu tedrsi'l-luğati'l-'arabiyye* (Suveylih: Dâru'l-Fellâh, 2000), 20; zcan Demirel, *İlköğretim Okullarında Yabancı Dil ğretimi* (İstanbul: MEB Yayınları, 1999), 35; Ali Ahmed Medkr - İmân Ahmed Herıd, *Ta'limu'l-luğati'l-'arabiyyeti li ğayri'n-nâtiĳine biĳâ* (Kahire: Dâru'l-Fikri'l-'Arabiyyi, 2006), 183-184.

⁷ R. Resul Sevinç, "Arapçada Manzum Gramerler, zellikleri ve ğrenime Etkisi", *EKEV Akademi* 66 (2016), 601; Ali Temizel, *Ahmed'in Mizânı'l-'edeb ve mi'yâru'l-'edeb'i ve Tercümesi* (Konya: Tablet Yayınları, 2005), 25, 61.

⁸ Firdevs Güneş, "Dilbilgisi ğretiminde Yeni Yaklaşımlar", *Dil ve Edebiyat Eğitimi* 2/7 (2013), 75.

⁹ Noam Chomsky, "retici Dilbilgisi ve Düzenleniş", ev. Emel Szer, *XX. Yüzyıl Dilbilimi (Kuramcılardan Seçmeler)* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983), 241.

¹⁰ Ahmed 'Affı, "Vesâ'ilu ve řuruĳu tedrsi'l-luğati'l-'arabiyye ve'l-baĳşu 'an minheciyye ĳadsiyye", *Menâhicu Tedrsi'l-Luğati'l-'Arabiyye Kongresi Bildiriler Kitabı*, ed. Tâceddin el-Menânî (Menâhicu Tedrsi'l-Luğati'l-'Arabiyye Kongresi, Kerala: Kerala Üniversitesi Yayınları, 2018), 64-68; M. Fâris Osman Lebi, "arâ'ikun muĳteketun fi tedrsi'l-luğati'l-'arabiyye", *Menâhicu Tedrsi'l-Luğati'l-'Arabiyye Kongresi Bildiriler Kitabı*, ed. Tâceddin el-Menânî (Menâhicu Tedrsi'l-Luğati'l-'Arabiyye Kongresi, Kerala: Kerala Üniversitesi Yayınları, 2018), 207-208.

Bununla beraber tümdengelim (kıyâs) ve tümevarım (istikrâ') yöntemi ile son yıllarda benimsenen, içeriğinde cümleler yerine metinler yer alan ve dilbilgisini metinler üzerinden anlatan düzeltilmiş (mu'addele) yöntem en çok kabul görmüş yöntemler olarak kabul edilmektedir.¹¹

Bu çalışmada tümdengelim ve tümevarım metotları hakkında bilgi verilmesinin ardından modern dönemde benimsenmeye başlanan tümevarım metodu ile hazırlanan Arapça dilbilgisi kitapları *en-Nahvu'l-vâdih* ve *el-Ķavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere* adlı eserler incelenmektedir. Ahmet Gezek, 2022 yılında *en-Nahvu'l-vâdih*'in içeriğine dair yaptığı çalışmada esas olarak eserde yer verilen dilbilgisi konularının bütünsellik problemini incelemiştir¹². M. Edip Çağlar, 2011 yılında *el-Ķavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere*'nin içeriğine dair yaptığı çalışmada esas olarak eserde ele alınan dilbilgisi kurallarındaki yanlış anlaşılmaya neden olabilecek hususları tespit etmiştir.¹³ Her iki eser üzerine dilbilgisi öğretim metodu açısından bir çalışma yapılmamıştır. Bu nedenle bu çalışmada her iki eserin tümevarım metodu açısından incelenmesi yapılarak araştırmacıların istifadesine sunulmaktadır.

Ayrıca bu çalışmada öğrencilerin bu iki yönetime yönelik yaklaşımlarını ölçmeye yönelik tümevarım yöntemi ile hazırlanmış *el-Ķavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere* adlı eser ve tümdengelim metodu ile hazırlanmış bir dilbilgisi kitabını kaynak kitap olarak kullanmış Selçuk Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü 2020-2021 eğitim dönemi birinci sınıf öğrencileri arasından rastgele seçilen 16 öğrenci ile yapılmış nitel bir çalışmanın bulgularına yer verilmektedir.

1. Tümdengelim ve Tümevarım Yöntemleri

İslam kültüründe kıyâs veya ta'lîl olarak adlandırılan tümdengelim yöntemi tümünden parçaya, genelden özele, sebepten sonuca, müessirden esere ve kanundan olaya giderek bir şeyin hakikatine ait illetlere dayanarak ortaya konulan öncüllerden sonuca ulaşan yöntem olarak tarif edilmektedir.¹⁴ Dilbilgisi öğretiminde ise dilbilgisi kuralından uygulamaya (cümleye) giden yöntem olarak tarif edilmektedir. Yöntemler arasında en eski yöntem olan tümdengelim yönteminde öğretmenin kuralı veya tanımı sunması, sonra bu kurala uygun örnekler vermesi ve son olarak bu kuralın uygulamasının yapılması olmak üzere üç temel adım vardır.¹⁵

İslam kültüründe istikrâ' olarak adlandırılan tümevarım yöntemi felsefe ve mantıkta parçadan tüme, özelden genele, sonuçtan sebebe, eserden müessire ve olaydan kanuna giderek tikel bir önermeden tümel bir sonuç çıkarmaya yarayan yöntem olarak tarif edilmektedir.¹⁶ Dilbilgisi öğretiminde ise uygulamadan (cümleden) dilbilgisi kuralına giden yöntem olarak tarif edilmektedir. 20. yy. başında Alman eğitimci Friedrich Herbart tarafından geliştirilen bu yöntem giriş, sunuş, bağlama, çıkarım yapma ve uygulama olmak üzere 5 adımdan oluşmaktadır. Bu yöntemde önce öğretmen tarafından örnek cümleler verilmekte, ardından örnek cümleler tahlil edilerek dilbilgisi kuralının çıkarımı yapılmakta daha sonra kuralın yeni örnekler ile uygulaması yapılmaktadır.¹⁷

Diğer taraftan çıkarsama yapma ve sonuç çıkarma anlamlarına gelen istinbât ve istintâc terimleri bazı ilim alanlarında öncüllerden bir sonuca ulaşan bir tümevarım yöntemi olarak ifade edilmesine rağmen dilbilgisi öğretimine dair bu çalışmada incelenen eserlerde tikel bir önermeden tümel bir sonuca ulaşan tümevarım yöntemini ifade etmek için kullanılmaktadır.

¹¹ Mahmud Ruşdî Hâtır vd., *ṬuruĶu tadrîsi'l-luĶati'l-'arabiyye ve't-terbiyyeti'd-dîniyye fi dav'i'l-itticâhâti't-terbeviyyeti'l-ĥadîse* (Kuveyt: Muessesetu'l-Kutubi'l-Câmi'iyye, 1998), 215; Mahmut Karaca, *İmâm-Hatip Liselerinde Arapça Öğretimi ve Arapça Ders Kitaplarının Tahlili* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1992), 39-42; Ahmet Altun, *Türklere Arapça Kelime ve Gramer Öğretim Yöntem ve Teknikleri Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (Yalova: Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016), 84-87; Dieter Wunderlich, "Metindilbilim", çev. Emel Sözer, *Dilbilim Seçkisi* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1982), 205-208.

¹² Ahmet Gezek, "Modern Arap Dil Öğretimi Kitaplarında Bütünsellik Problemi: en-Nahvü'l-vâdih Kitabı Örneği", 8. Uluslararası Akademik Araştırmalar Kongresi Tam Metin Kitabı, ed. Merve Ç. Sönmez - Parisa Göker (Elazığ: y.y., 2022), 170.

¹³ M. Edip Çağmar, "el-Ķavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere Adlı Eserde Anlatılan Gramer Kurallarının Değerlendirilmesi", *Şarkiyat* 6 (2011), 28.

¹⁴ Abdulkuddüs Bingöl, "Ta'lîl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010), 39/511.

¹⁵ Hâtır vd., *ṬuruĶu tadrîsi'l-luĶati'l-'arabiyye*, 217-220; Şâh Ricâl, "ṬuruĶu tadrîsi'n-naĥvi ve ta'bîkiĥâ fi ta'lîli'l-luĶati'l-'arabiyye", 2018, 455.

¹⁶ Abdulkuddüs Bingöl, "İstikrâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001), 23/358.

¹⁷ Hâtır vd., *ṬuruĶu tadrîsi'l-luĶati'l-'arabiyye*, 217-220; Ricâl, "ṬuruĶu tadrîsi'n-naĥvi", 456.

T mdengelım metodu ile tümevarım metodu arasındaki farklar temel olarak Şunlardır:¹⁸

1. T mdengelım metodunun temelini genel bir dilbilgisi kuralından örneğe kıyas yapma oluŐtururken tümevarım metodunun temelini örnek cümle tahlil edilerek dilbilgisi kuralına ulaŐılması oluŐturmaktadır.
2. T mdengelım metodunda tümden parçaya, genelden özele ve soyuttan somuta giden bir bakıŐ açısı varken tümevarım yönteminde parçadan t me, özelden genele ve somuttan soyuta giden bir bakıŐ açısı vardır.
3. T mdengelım metodunda dilbilgisi kuralını  Ğretmen öğrencilere sunarken tümevarım yönteminde dilbilgisi kuralına  Ğrenci kendisi ulaŐmaktadır.
4. T mdengelım metodunda temel içerik dilbilgisi kuralları ve kelime iken tümevarım metodunda temel içerik örnekler ve cümledir.
5. T mdengelım metodunda dilbilgisi bir amaç iken tümevarım metodunda bir araçtır.
6. T mdengelım metodunda dilbilgisi kuralları en baŐtan itibaren yoğun olarak öğretilirken tümevarım metodunda dilbilgisi kuralları ilerleyen zamanda kademeli olarak öğretilmektedir.
7. T mdengelım metodunda dilbilgisi kuralları detaylı bir Şekilde öğretilirken tümevarım metodunda dilbilgisi kuralı  zet olarak verilmektedir.
8. T mdengelım metodunda dilbilgisi kuralı ezberleme derecesinde öğretilirken tümevarım metodunda dilbilgisi kuralının mantığının kavranılması hedeflenmektedir.
9. T mdengelım metodunda dilbilgisi kurallarına dair çok sayıda terim kullanılırken tümevarım metodunda mümkün olduğunca az sayıda terim kullanılmaktadır.
10. T mdengelım metodunda günlük hayatta kullanılmayan dilbilgisi kuralları da öğretilirken tümevarım metodunda günlük hayatta en yaygın kullanılan dilbilgisi kuralları üzerinde durulur.
11. T mdengelım metodunda güncel olmayan klasik ve edeb i metinlerden örnekler verilirken tümevarım metodunda modern ve güncel metinlerden örnekler verilir.
12. T mdengelım metodunda dilbilgisi kurallarına dair alıştırmalara az yer verilirken tümevarım metodunda dilbilgisi kurallarına dair alıştırmalara daha çok yer verilmektedir.

AraŐtırmacılar tarafından tümevarım yönteminde olumlu bulunur iken t mdengelım yönteminde olumsuz bulunan taraflar Őyledir¹⁹:

1. Tümevarım yöntemi parçalardan bütüne giderek kuralın öğrenilmesini kolaylaŐtırırken t mdengelım yönteminde önce kuralın verilmesi kavramayı zorlaŐtırmaktadır.
2. Tümevarım yöntemi öğrenciyi sonuç çıkarmaya ve kuralın mantığını anlamaya sevk ederken t mdengelım yöntemi ezbere dayalı bir  Ğretim ile öğrenciyi düşünmeye yönelmemektedir.
3. T mdengelım yöntemi öğrenciyi kuralı ezberleme ile meŐgul ettiğinden uygulama yapmaya yeterince fırsat vermezken tümevarım yöntemi somut içerik üzerinden ilerlediği için uygulamaya daha fazla fırsat vermektedir.

AraŐtırmacılar tarafından t mdengelım yönteminde olumlu bulunur iken tümevarım yönteminde olumsuz bulunan taraflar Őyledir²⁰:

1. T mdengelım yönteminde kuralı öğrenen  Ğrenci yeni cümleler için bu kural ile kıyas yapabilirken tümevarım yönteminde örnek cümleler öğrenciyi tek bir fikre ve kurala y nlendirmemektedir.
2. Tümevarım yöntemi ile sonuca ulaŐmak yavaş iken t mdengelım yöntemi ile hızlı bir Şekilde bilgiye ulaŐılmaktadır.

¹⁸ Güneş, "Dilbilgisi  Ğretiminde Yeni Yaklaşımlar", 77-78; H t r vd., *ŐuruĐu tederisi'l-luğati'l-'arabiyye*, 215-219; 'Affi, "Ves 'ilu ve ŐuruĐu tederisi'l-luğati'l-'arabiyye", 65.

¹⁹ 'Affi, "Ves 'ilu ve ŐuruĐu tederisi'l-luğati'l-'arabiyye", 65; Samira Dzou-Elouiam, "ŐuruĐu ta'limiyyeti'n-naħvi ve eseruha fi tenmiyyeti'l-luğa", *el-Luğ t ve's-Őek f t ve'l-Muctemi' t* 6/2 (2020), 167; Karaca, * m m-Hatip Liselerinde Arağa  Ğretimi*, 39-41.

²⁰ 'Affi, "Ves 'ilu ve ŐuruĐu tederisi'l-luğati'l-'arabiyye", 65; Dzou-Elouiam, "ŐuruĐu ta'limiyyeti'n-naħvi", 167; Karaca, * m m-Hatip Liselerinde Arağa  Ğretimi*, 39-41.

3. Tümevarım yönteminde dilbilgisi kuralının çıkarımı yapılırken çoğunlukla iki veya üç örnek ile yetinilmesi ve daha fazla örneğin aşırılık oluşturması kuralın yeterince kavranılmamasına yol açabilirken tümdengelim yönteminde kural güçlü ve sağlam bir şekilde öğretilmektedir.

Muhammed Syahbana 2019 yılında tümevarım yöntemi ve tümdengelim yönteminin başarı seviyesini karşılaştırmak için Endonezya'nın Banjar bölgesinde yer alan Ravda eş-Şebbân lisesi 10. sınıf öğrencilerinin katıldığı bir çalışma yapmıştır. Çalışmada Arapça cümle yapıları ve irâb konusunda bir sınıf tümevarım yöntemi ile diğer bir sınıf ise tümdengelim yöntemi ile eğitim almış ve eğitim sonucunda yapılan sınavda tümevarım yöntemi ile eğitim alan öğrencilerin ortalama puanı 76,50 iken tümdengelim yöntemi ile eğitim alan öğrencilerin ortalama puanı 69,31 olmuştur. Buna göre araştırmacı bariz bir şekilde olmasa da tümevarım yönteminin tümdengelim yöntemine göre daha faydalı olduğu sonucuna varmıştır.²¹

Diğer taraftan Tuğba Han tarafından 2012 yılında yapılan yüksek lisans çalışmasında Dokuz Eylül Üniversitesi İngilizce hazırlık sınıfında okuyan orta düzey öğrencilerden oluşan bir sınıf 1 ay süreyle tümevarım yöntemi ile diğer sınıf ise tümdengelim yöntemi ile eğitim gördükten sonra yapılan ölçümlerde başarı seviyesi olarak her iki yöntemin eşit seviyede olduğu ve her iki metodun da başarılı olduğu sonucuna varılmıştır.²²

2. Türkiye’de Arapça Dilbilgisi Öğretiminin Metot Açısından Değerlendirilmesi

19. yy. ile başta Mısır olmak üzere Avrupa’ya gönderilen öğrenciler ve Arap ülkelerinde açılan modern öğretim yöntemlerini uygulayan okullar vasıtasıyla Batı ve Arap ülkeleri arasında yaşanan etkileşim Arapça öğretimi konusunda da kendini göstermiştir.²³

Arap ülkelerindeki bu yaklaşıma benzer şekilde Osmanlı devletinin son dönemlerinde başlamak üzere modern eğitim yaklaşımları benimsenmeye başlamıştır. Cumhuriyet döneminden itibaren 1980’li yılların başlarına kadar olan sürede Arapça öğretiminde takip edilen metot üzerine eğitimci ve idareciler şu değerlendirmelerde bulunmuştur.

Osman Öztürk, Türkiye’de medreselerin kapatılması ile modern eğitim kurumlarında Arapça eğitiminin yaygınlaştığı 1950’li yıllara kadar yaşanan kopukluk ve sonrasında çok yönlü bir Arapça öğretim metodu geliştirilmemesi nedeniyle Arapça öğretiminin zayıf kaldığını ifade etmektedir. Bu konudaki tespitlerini ise dilbilgisine ağırlık verilip çeşitli metinlerin okunmasının ihmal edilmesi, pratiğe yönelik hazırlanmış kitaplar ile yetinilerek metne hâkimiyetin ihmal edilmesi, eğitim boyunca tek bir Arapça öğretim kitabı ile yetinilmesi, klasik metot ile eğitim verenlerin taklitçi ve ezberci bir yaklaşımla aşırı bir şekilde dilbilgisi kurallarına yoğunlaşmaları, konuşma ve hitâbet gibi uygulamaların yapılmaması ile güncel metinlerin mütâlaa edilmemesi şeklinde sıralamıştır.²⁴

Nihad M. Çetin, Arapça öğretiminde İslami ilimlere ve Arap kültürüne vakıf olmak için öğrenilmesi gereken klasik Arapça ile klasik Arapçadan farklı dil ve üslup özelliklerine sahip modern Arapça öğretimini ayrı tutmanın gerektiğini ifade etmiştir.²⁵

Ahmet Davudoğlu, gerek klasik usulde okutulan *Emsile-Bina* gibi eserlerle olsun gerekse *en-Nahvu’l-vâḍiḥ* gibi modern usule göre hazırlanmış eserlerle olsun mutlaka temel bir metodun takip edilmesinin gerektiğini söylemiştir.²⁶

Bekir Topaloğlu ve Hayreddin Karaman ise Arapçanın ilmi ve dini ilimleri tahsil etmek ile günlük hayata dair işlerde kullanmak üzere öğrenildiğini, Arapça öğretiminde klasik usul yerine bol metinlerle birlikte basitten zora giden, detaya girmeyen ve Türkçe anlatılan bir metodun takip edilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.²⁷

²¹ Muhammad Syahbana, *İstihdâmu’l-ṭarîkati’l-istikrâ’iyye ve’l-kıyâsiyye fî ta’lîmi terkîbi’l-luḡati’l-‘arabiyye* (Banjarmasin: Antasari, Bitirme Tezi, 2019), 3-4, 65.

²² Tuğba Han, *The Effects of Deductive and Inductive Instruction on Grammar* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012), 68-69.

²³ Nihad M. Çetin, “Arapça Öğretimi”, *Mavera* 79 (1983), 33.

²⁴ Osman Öztürk, “Türkiye’de Arapça Öğretimi”, *Mavera* 79 (1983), 25-26.

²⁵ Çetin, “Arapça Öğretimi”, 34.

²⁶ Ahmet Davudoğlu, “Arapça Üzerine Bir Soruşturma”, *Mavera* 79 (1983), 15.

²⁷ Bekir Topaloğlu - Hayreddin Karaman, “Arapça Öğretimi Üzerine”, *Mavera* 79 (1983), 22-23.

Yakup Civelek, 1998 yılında yaptığı bir çalışmada Türkiye'de uygulanan Arapça öğretiminde Arap ülkelerinde dahi öğretilmeyen sarf ve nahiv kurallarının öğretildiğini, gramer kurallarının metinler ile beraber ele alınması gerektiğini, gramer kurallarının öğrenilmesinden çok dilin doğru ve kolay kullanılmasına ağırlık verilmesi gerektiğini ve bu açıdan tümevarım yönteminin uygulanmasının faydalı olacağını ifade etmiştir.²⁸

Yakın zamanda yapılan araştırmalarda da Arapça dilbilgisi öğretiminde metot konusunda belirsizliklerin devam ettiği ve bunun, Arapça öğretiminde en önemli sorunlardan biri olduğu görülmektedir.

Mehmet Soysaldı, 2010 yılında yayınladığı araştırmasında Türkiye'deki 22 İlahiyat fakültesinde görev yapan 93 öğretim elemanı ile yaptığı anket çalışmasında öğretim elemanlarının %35'i, sarf ve nahiv metinlerinin ezberletildiği ve metinlerde uygulandığı metodu, %35'i pratik konuşma ile başlayan ve ileri safhalarda dilbilgisi kurallarına giren modern metodu, %22,6'sı dilbilgisi kurallarını ezberleme, metin okuma ve tercüme etme metodunu, %5,4'ü dinleme-konuşma metodunu ve %1,1'i Osmanlı dönemi klasik medrese usulünü takip ettiğini ifade etmiştir.²⁹ Bu ifadelerden ankete katılanların yaklaşık üçte ikisinin tümdengelim metodu ile eğitim vermekte iken üçte birinin tümevarım metoduna yakın bir metodu takip etmekte olduğu görülmektedir.

Selahattin Bayram, 2011 yılında yayınladığı çalışmada Üsküdar Anadolu İmam Hatip ve İmam Hatip Lisesi'nde öğretim gören 200 öğrenci ve 15 Arapça öğretmeni ile yaptığı nitel çalışmada öğrencilerin verdiği yanıtlara göre öğretim yöntemi, Arapça öğrenmedeki sorunlar arasında %17 ile dördüncü sırada gelmektedir. Öğrencilerin yöntemle ilgili belirttiği görüşler arasında Arapça öğretiminde gramere değil pratiğe önem verilmesi gerektiği, ezbere değil anlamaya dayalı bir yöntemin olması gerektiği ve uygulama yapmaya yarayacak araçların kullanılması gerektiği bulunmaktadır. Aynı şekilde Arapça öğretmenlerin verdiği yanıtlara göre öğretim yöntemi Arapça öğrenmedeki sorunlar arasında %37 ile ilk sırada gelmektedir. Öğretmenlerin yöntemle ilgili belirttiği sorunlar arasında dilbilgisinin ağırlıklı işlendiğine, pratiğin yapılmadığına, günlük hayata dair içeriğin bulunmadığına ve uygulama yapmaya yarayacak araçların kullanılmadığına dair görüşler bulunmaktadır. Çalışmaya katılanların tümevarım yönteminde ön plana çıkan dilbilgisinin özet olarak anlatıldığı, günlük hayata dair örnekler içeren ve uygulamanın ağırlıklı olduğu bir metodun daha faydalı olacağı kanaatinde oldukları görülmektedir.³⁰

3. *en-Nahvu'l-vâdîh* ve *el-Ķavâ'idu'l-'arabîyyetu'l-muyessere* Adlı Eserlerin Metot Açısından İncelenmesi

3.1. Genel Bilgiler ve Önsöz

3.1.1. *en-Nahvu'l-vâdîh*

en-Nahvu'l-vâdîh adlı eser Ali el-Cârim ve Mustafa Emîn tarafından Mısır'daki ilköğretim öğrencileri için hazırlanmıştır. Eserin adı Türkçede, "Açık Dilbilgisi" anlamına gelmektedir. Eserin adı tümevarım yöntemi ile Arapça dilbilgisi kurallarını daha anlaşılır ve açık sunmaya vurgu yapmaktadır. Eser ilk olarak 1951 yılında Mısır'da Dâru'l-Me'ârif yayınevinde basılmıştır. Bu çalışmada eserin 1951 yılında yapılan baskısı esas alınmıştır.

Eserin önsözünde yazarlar tarafından klasik dilbilgisi öğretim metodunun ve eserlerin özellikle çocuklara ve Arapça öğrenmeye yeni başlayanlara zor geldiğinin görüldüğü ifade edilmektedir. Yazarlar modern dönemde benimsenen yeni öğretim metotlarının getirdiği yenilikler ve kolaylıklar ile tercih edilen metotlar haline geldiği için eserlerini bu modern eğitim metotlarından biri olan tümevarım yöntemi ile yazmıştır. Kitapta örnek cümlelerden kurala ve hükme ulaşıldığı, kuralların terimlerden arındırılmış açık bir dille anlatıldığı, örneklerin sayısının artırılarak şiir, atasözü ve veciz sözler dışındaki basit kısa örneklerden seçildiği, çeşitli alıştırmalara öğrencilerin öğrendiği dilbilgisi kuralını uygulamaya geçirerek düzgün ve güzel anlatım yeteneği kazanması hedeflendiği vurgulanmıştır:

"Uzun bir süredir Arapça dilbilgisi kurallarını yeni öğrenmede başlangıç seviyesinde olanların derslerde zorlukla karşılaştıkları ve anlamada sıkıntı çektiklerini gördük. Ve bu alanda onlar için yazılmış kitapların çok azı hariç onları arzu edilen hedefe götürmediğini gördük. Bunda şaşılacak bir şey yoktur. Çünkü bu kitapların yazılmaları üzerinden uzun bir zaman geçmiş, zamanla değişiklikler meydana gelmiş ve onlar uzak geçmişte

²⁸ Yakup Civelek, "Türkiye'de Arapça Öğretimine Dair Bazı Teklifler-Riyad Arap Dil Enstitüsü Örneği", *YYÜİFD* 2 (1998), 267-268.

²⁹ Mehmet Soysaldı, "Türkiye'deki İlahiyat Fakültelerinde Arapça Öğretiminde Karşılaşılan Problemler ve Çözüm Yolları", *EKEV Akademi* 45 (2010), 257.

³⁰ Selahattin Bayram, "Öğrenci ve Öğretmen Perspektifinden Türkiye'de Arapça Öğretimi: Anadolu İmâm Hatip Lisesi Öğrencileri Üzerine Nitel Bir Çalışma", *Değerler Eğitimi* 9/22 (2011), 51-54.

kalan birer çalışma haline gelmiştir. Bu çağda yenilikler ortaya çıkmış, görüşlerin önündeki engelleri kaldırmış ve insanları yeni yollar aramaya sevk etmiştir. Eğitim tekniği önde gelen kişilerin çabalarıyla uzun dönemde önemli bir konuma ulaşılmıştır. Yeni araştırmalar, doğru denemeler ve kullanılan yöntemler eski tekniği ve klasik ekolün izlerini silmiştir. ...Bu kitabı, her bir cildi ilkokullarda ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıfların müfredatına uyumlu olacak şekilde üç cilt halinde telif ettik.

Bu kitapta çocukların zihinlerine en yakın olan, onlarda en kalıcı etki bırakan ve mantığa en yakın olan eğitim metodu olan sonuç çıkarıcı/tümevarım (istinbât) metodunu takip ettik. Çünkü bu, düşünmeye ve araştırmaya, benzer ve zıtlar arasındaki benzerlik ve farklılık yönlerine vâkıf olmaya en çok sevk eden yöntemdir. Ve biz modern bir tarzda ve daha önce görülmemiş bir şekilde dilbilgisi kuralları çıkarımının yapılacağı örneklerin sayısını çok artırdık. Onları kolay anlaşılır, çoğunlukla kısa ama istenilen şeyi yeterince veren, çocukluk hayatının tüm yönlerine hitap eden, küçüklerin yetişme ortamına uygun ve onların içgüdülerini harekete geçiren ve beğeni çeken örneklerden seçtik. Daha sonra bu örnekler üzerinden tümevarım yoluyla her bir örneğin incelenmesiyle açık bir sonuca ve genel bir kurala ulaşarak basit ve tutarlı bir şekilde, açık bir ifadeyle, ilmi terimlerden arındırarak ve çocukların anlayacağı şekilde açıkladık. Ve çıkarsaması yapılan kuralları ve tarifleri çocukların ve yetişkin zihinlerin anlamasını engellemeyecek ifadelerle verdik.

Alıştırmalara gelince konunun öğrencilere verdiklerinin düzgün ve güzel ifade ile ortaya çıkarılması için onları çok çeşitli, kolay anlaşılır, çocukların seviyelerine uygun, cümle oluşturmaya sevk eden, düzgün Arapçanın zevkini barındıran, kompozisyon ve doğru anlatım yetisi oluşturan, öğrencilerin aşına olduğu dilbilgisi kuralları ile bağlantılı olması için çok çaba sarf ettik. Arapça dilbilgisi kurallarının kalıcı uygulamaya dönüşmesi için kompozisyon yazımı ile bağdaşması gerektiğine inanıyoruz.

Örnekler ve alıştırmalara yer verirken şiir, hikmetli söz, atasözü vb. eski Arapça sözleri seçmedik. Çünkü bu önemli eserlerin anlamını kavrama küçük yaşta öğrencilerin kapasitesinin üstünde ve onların küçük hayatlarının kapsamından uzaktır. Bu kitapta öğretmenlerin istediklerini bulmasını ve öğrencilerin arzu ettiklerine ulaşmasını umuyoruz”.³¹

3.1.2. *el-Ḳavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere*

el-Ḳavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere adlı eser Suûdi Arabistan Riyad'ta bulunan Melik Suûd Üniversitesi Arap Dil Enstitüsü Arapça öğretim üyeleri Mahmûd İsmail eş-Şinî, İbrâhim Yûsuf ed-Seyyid ve Muhammed er-Rifâ'î tarafından ana dili Arapça olmayan ve Arapça dilbilgisini yeni öğrenen öğrenciler için 3 cilt olarak hazırlanmıştır. Eserin adı Türkçede “*Kolaylaştırılmış Arapça Dilbilgisi Kuralları*” anlamına gelmektedir. Eserin adı, ana dili Arapça olmayan öğrencilerin Arapça dilbilgisini daha kolay öğrenmesi için konuların ve alıştırmaların kolaydan zora doğru verildiği kolaylaştırılmış bir Arapça dilbilgisi öğretimine vurgu yapmaktadır. Eserin telif tarihine dair net bir bilgi elimizde bulunmamakla beraber eserdeki içerikten hareketle eserin 1980'li yıllarda yazıldığı anlaşılmaktadır. Bu çalışmada eserin Cantaş yayınları 2010 yılında yapılan baskısı esas alınmıştır.

Melik Suûd Üniversitesi Arap Dil Enstitüsü, ana dili Arapça olmayan öğrencilere Arapça öğretmek amacıyla kurulmuştur. Enstitünün hedefleri arasında ana dili Arapça olmayan öğrencilere Arapça öğretmek ile Arapça öğretimine dair yöntem ve araçlar geliştirmek bulunmaktadır. Bu çalışmada incelenen *el-Ḳavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere* adlı eser de bu hedef doğrultusunda üretilmiş bir eserdir.³²

Eserin önsözünde ana dili Arapça olmayanların Arapça dilbilgisi öğreniminde ana dili Arapça olanlara göre zorluk yaşaması nedeniyle Arap ve İslam kültürüne dair metinler ve bu metinlerden örnek cümleler ile dilbilgisi kurallarının tümevarım yöntemi ile incelenmesi için mümkün olduğunca az terim kullanarak anlatıldığı, çeşitli ve bol sayıda alıştırmaya yer verilerek ana dili Arapça olmayanların dilbilgisi kurallarını uygulamaya geçirebilmelerine fırsat verilmeye çalışıldığı ifade edilmektedir:

“Ana dili Arapça olanlar ile ana dili Arapça olmayanlar arasında Arapça dilbilgisi eğitimi ve öğretiminde temel farklar olduğu karşılıklı eğitimler, hataların analizi ve tespitlerin ortaya koyduğu bilinen gerçeklerdendir... Bu önemli tespitlerden yola çıkarak *el-Ḳavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere* dizisinin hazırlanması ve Arapça dilbilgisinin pedagojik ilkeler, dil ve öğrencilerin eğitim şartları ile uyumlu bir şekilde sunulması hedeflenmiştir. Bu özelliklerin en önemlileri şunlardır:

İlk olarak, kullanılan kelimelerin sayısının sınırlandırılması: Yazarlar, ünitelerin hazırlanmasında her kitapta kullanılan kelimelerin belirli bir sayının dışına çıkmamasına dikkat ettiler. Buna göre ilk kitapta Arapçadaki en yaygın bin kelime, ikinci kitapta Arapçadaki en yaygın iki bin kelime ve üçüncü kitapta Arapçadaki en yaygın üç bin kelime kullanılmıştır.

İkinci olarak, dilbilgisi kurallarının metodik seçilmesi ve bölünmesi: *el-Ḳavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere*'nin hazırlanmasında temel alınan yaklaşım yazarların ve meslektaşlarının Arap dil enstitüsünde ana dili Arapça olmayanlar için konuların küçük parçalara ayrılması ve bölünmesinin, mümkün olduğunca faydasız terimlerden kaçınılmasının ve dilbilgisi kurallarının bazen bilinen geleneksel üsluplara ters düşen bir üslupla sunulmasının zorunlu ve geçerli olduğu düşüncesinin tercih edilmesiydi.

³¹ Ali el-Cârim - Mustafa Emîn, *en-Nahvu'l-vâḍiḥ* (Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 1951), 1/3-5.

³² Civelek, “Türkiye’de Arapça Öğretimine Dair Bazı Teklifler”, 233-234.

Üçüncü olarak, alıştırmaların çokluğu ve çeşitliliği: Ana dili Arapça olmayan öğrenciler ders saatleri dışında Arapça kuralları üzerinde alıştırma yapma fırsatı bulamıyorlar. Bu nedenle bunlar üzerinde alıştırma imkânlarının artırılması gerekliydi. ...

Dördüncü olarak, kültürel içeriğin çeşitlendirilmesi: Ünitelerdeki metinler ve alıştırmaların hazırlanmasındaki öncül, Arap ve İslam kültüründen örnekler sunulması, günlük hayata dair evrensel öneme sahip konuların ele alınması ve hoş giden özgün metinlerin sunulması olmak üzere üç etkenin gözetilmesi idi. ...

Nahiv kurallarının öğretilmesinde öğretmenin her derste öğrencilere yüz yüze tartışma yoluyla ve kendi başlarına dilbilgisi kurallarını çıkarsama (istihlâş) yapmaya yardımcı olacak şekilde sonuç çıkarıcı/tümevarım (istintâc) yöntemini takip etmelerini ve tartışmanın sonunda tahta üzerinde göstermelerini ve bütün bunların zamanın çoğunu öğrenilen kurallar üzerine alıştırmaların uygulanmasında kullanmak için 12-15 dakika içinde tamamlanmasını öneriyoruz".³³

3.2. Konuların Ele Alınışı

3.2.1. *en-Nahvu'l-vâdih*

Eser, konuyu ele alırken öncelikle çok sayıda örnek cümle sunmaktadır. Ardından cümleleri ve cümlede bulunan kelimeleri tahlil ederek dilbilgisi kuralı ile ilgili çıkarımlarda bulunmaktadır. Daha sonra ilgili dilbilgisi kurallarını özet olarak vermektedir. Örneğin ilk üniteye yargı bildiren cümle konusu şu şekilde ele alınmaktadır:

"Yargı Bildiren Cümle

Örnekler:

البستان جميل Bahçe, güzeldir.

الشمس طلعة Güneş, doğuyor

شَمَّ عليّ وُزْدَةٌ Ali, bir gülü kokladı.

مُحَمَّدٌ قَطَفَ مُحَمَّدٌ زَهْرَةً Muhammed, bir çiçek kopardı

يَعِيشُ السمكُ في الماءِ Balık, suda yaşar.

يَكْثُرُ النخيلُ في مصرَ Hurma, Mısır'da çok olur.

İnceleme:

İlk yapıya dikkatle bakarsak, ilki "البستان" ve ikincisi "جميل" olmak üzere onun iki kelimedenden oluştuğunu görürüz. İlk kelime olan "البستان" kelimesini tek başına aldığımızda söz söylemeye yeterli olmayan tekil bir anlam anlaşılmaktadır. İkinci kelime olan "جميل" kelimesini aldığımızda da durum bu şekildedir. Fakat yapıda olduğu gibi kelimelerden birini diğerine birleştirdiğimizde ve "البستان جميل" dediğimizde anlamı tamamen anlarız ve tam bir yargı elde ederiz. Ve bu, bahçenin güzellikle nitelenmesidir. Bu nedenle bu yapı, yargı bildiren cümle olarak isimlendirilmiştir.

Böylece kelimenin tek başına söz söylemeye yeterli olmadığını ve bir kişinin tam bir anlam çıkarması için iki veya daha fazla kelime olması gerektiğini görüyoruz. "فَمَّ", "اجلسن", "تكلم" gibi kelimelere gelince onlar görünüşte yargı bildirmeye yeten tek bir kelime olarak görünse de gerçekte tek bir kelime değildir. Çünkü o, birincisi "اجلسن (otur)" olan söylenmiş bir kelimedenden ve diğeri "أنت" olan söylenmese dahi işitici tarafından anlaşılan söylenmemiş bir kelime olmak üzere iki kelimedenden oluşan bir cümledir.

Kural:

Tam bir yargı bildiren yapı, yargı bildiren cümle veya söz (cümle) olarak isimlendirilir.

Yargı bildiren cümle, iki kelimedenden oluşabilir veya ikiden daha fazla kelimedenden de oluşabilir ve yargı bildiren cümledeki her bir kelime onun bir parçası sayılır".³⁴

en-Nahvu'l-vâdih'in tümevarım metodu uyarınca günlük hayata dair kısa ve basit örnek cümleler verdikten sonra ilk örnek cümledeki kelimeleri ve kelimeler arasındaki bağlantıyı, ardından cümleyi tahlil ederek dilbilgisi kuralına dair bir çıkarımda

³³ M. İsmail eş-Şinî vd., *el-Ķavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere* (İstanbul: Cantaş Yayınları, 2010).

³⁴ el-Cârim - Emîn, *en-Nahvu'l-vâdih*, 1/9-10.

bulunduğu, ardından kurala dair basit bir tarif yaptığı ve öğrencinin dilbilgisi kuralının mantığını öğrenmesini hedeflediği görülmektedir.

Ayrıca örnek cümle üzerinden yapılan tahlilin devamında konuyu başka bir örnekle farklı bir yönden açıklayarak öğrenciyi sonuç çıkarmaya sevk etmektedir. Bu tahlilin ardından kuralı özet bir şekilde sunarak kuralın pekişmesini sağlamaktadır. Konunun ele alınışında terimlere mümkün olduğunca az yer verildiği görülmektedir.

3.2.2. *el-Ḳavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere*

Eser, öncelikle konu ile uyumlu cümleleri barındıran bir metin vermektedir. Metinle ilgili genel sorulardan sonra metindeki dilbilgisi kuralı ile ilgili cümleleri dilbilgisi kurallarına göre gruplara ayırmakta, ardından bu cümleleri ve cümledeki kelimeleri tahlil ederek dilbilgisi kuralını açıklamaktadır. Devamında ise dilbilgisi kuralını özet halinde altı çizili olarak vermektedir. Alıştırımlardan sonra ünitenin sonunda dilbilgisi konusu özet olarak tekrar verilmektedir. Örneğin ilk ünitelerde yargı bildiren cümle konusu şu şekilde ele alınmaktadır:

“Yargı Bildiren Cümle

a. Cümlelerin Çeşitleri

b. Kelimenin Çeşitleri

الصوم

الصوم ركزٌ عظيمٌ من أركان الإسلام الخمسة، وقد جعله الله في رمضان. ورمضان شهرٌ من أشرف الشهور، لأنه الشهر الذي وفيه نزل القرآن فيه انتصر الإسلام في غزوة بدر وفي فتح مكة.

وهذا درسٌ من الله بأن النصر من عنده وبأنه يتحقق للقلوب المؤمنة والصوم عبادةٌ عظيمةٌ وتربيةٌ إسلاميةٌ، وهو صحةٌ للجسم ولهذا قال النبي صلى الله عليه وسلم:

صوموا تصحوا

Oruç

Oruç, İslam'ın beş esasından önemli bir esastır. Ve Allah, onu Ramazan'da farz kılmıştır. Ve Ramazan en mübarek aylardan bir aydır. Çünkü o, Kur'an'ın onda indiği ve onda İslam'ın Bedir savaşında ve Mekke'nin fethinde galip geldiği aydır.

Ve bu, zaferin Allah'ın katından olduğuna ve inanan kalpler için gerçekleştiğine dair Allah'tan bir derstir. Oruç, önemli bir ibadettir ve İslami bir terbiyedir. Ve o beden için sağlıktır. Bu nedenle Peygamber (s.a.v.) şöyle demiştir: Oruç tutunuz, sıhhat bulursunuz!

Oku:

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
الصوم عبادةٌ	نزل القرآن	شهر، قرآن ١
رمضان شهرٌ	انتصر الإسلام	قال، انتصر ٢
هذا درسٌ	جعل الله الصوم في رمضان	في، من ٣

قال النبي: صوموا تصحوا

Açıklama:

A grubunda geçen cümleleri incele! Her bir cümlelerin tam ve yargısal bir anlama delalet etmekte olduğunu ve bu cümlelerin her birinin isimle başladığını görürsün. “الصوم عبادةٌ” sözümüzde, cümle “الصوم” olan isimle başlamıştır. Ve “رمضان شهرٌ” sözümüzde cümle “رمضان” olan isimle başlamıştır. Ve “هذا درسٌ” sözümüzde cümle “هذا” olan isimle başlamıştır. Bu cümlelerin her biri isim cümlesi olarak adlandırılır.

Eğer B grubunda geçen cümlelere bakarsan her bir cümlelerin tam ve yargısal bir anlama delalet etmekte olduğunu ancak fiil ile başlamakta olduğunu görürsün. “نزل القرآن” sözümüzde ilk cümle “نزل” olan fiil ile başlamıştır. Ve diğer cümleler “انتصر”, “جعل” ve “قال” olan fiiller ile başlamıştır. Bu cümlelerin her biri fiil cümlesi olarak adlandırılır.

Böylece yargı bildiren cümlelerin tam ve yargısal bir anlama delalet eden şey olduğu ve iki çeşit olduğu aşikâr oldu: Bir isim ile başlayan isim cümlesi ve bir fiil ile başlayan fiil cümlesi.

C grubundaki kelimeleri incele! Onların üç çeşit olduğunu görürsün: Onlardan 1 numaradakiler “شهر” ve “قرآن” sözüümüzde olduğu gibi isim, 2 numaradakiler “قال” ve “انتصر” sözüümüzdeki olduğu gibi fiil ve 3 numaradakiler “ني” ve “من” sözüümüzde olduğu gibi harftir.

Böylece kelime üç çeşittir: isim, fiil ve harf.

...

Özet:

Yargı Bildiren Cümle: Çok sayıda kelimededen oluşur ve tam ve yargısal bir anlama delalet eder. Ve kelime cümlenin bir parçasıdır.

Cümle iki çeşittir:

İsim cümlesi: bir isim ile başlar, örnek: الطالب ناجح Öğrenci başarılıdır.

Fiil cümlesi: bir fiil le başlar, örnek: نجح التلميذ Öğrenci başarılı oldu.

Kelime üç çeşittir:

İsim, örnek: أحمد، سيارة، الأمانة، مجتهد

Fiil, örnek: يجلس، يكتب، يسافر

Harf, örnek: في، من، على، ني.³⁵

el-Ķavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere adlı eserde de *en-Nahvu'l-vâdih*'ta olduğu gibi dilbilgisi kuralından önce örnek cümlelerin verildiği görülmektedir. Ancak *en-Nahvu'l-vâdih*'tan farklı olarak bu örnek cümleler önce bir metin bağlamında verilmekte ardından dilbilgisi kuralına uygun bir gruplandırma ile tekrar sunulmaktadır. Eserde verilen metinlerin özellikle ana dili Arapça olmayan öğrenciler için başlangıç seviyesinin üstünde olduğu ve metinlerin genelinde dinî hususlara yer verildiği görülmektedir.

Ardından tümevarım metoduna uygun olarak bu cümlelerin tahlil edilmesi ile dilbilgisi kuralına dair çıkarımlar yapılmakta ve devamında dilbilgisi kuralı özet olarak koyu harfler ile ve altı çizili olarak verilmektedir. Alıştırılardan sonra ünitenin sonunda dilbilgisi kuralı özet başlığı halinde farklı örnekler ile tekrar özetlenerek pekişmesi sağlanmaktadır.

Eserde dilbilgisi konuları cümleler üzerinde tahlil edilmeden önce *en-Nahvu'l-vâdih*'tan farklı olarak konu içerisinde yer alan çeşitlere göre gruplara ayrılmakta ve bu gruplar ayrı ayrı ele alınmaktadır. Örneğin *en-Nahvu'l-vâdih* fiil ve isim cümlesini beraber ele alırken *el-Ķavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere* fiil cümlesi, isim cümlesi ve kelime çeşitlerini ayrı gruplar altında incelemiştir.

3.3. Alıştırılmalar

3.3.1. *en-Nahvu'l-vâdih*

Kitaptaki alıştırmalara bakıldığında dilbilgisi konularının pekiştirilmesi ve uygulamaya geçirilmesi için çok sayıda ve çeşitli şekillerde olduğu görülmektedir. Örneğin ilk üniteye ait alıştırmaların içeriği sırasıyla şu şekildedir:

“1. Daha önce geçen örnekleri oku ve her örnekteki kelimelerin sayısını söyle!

2. Aşağıdaki cümleleri oku ve her cümledeki kelimelerin sayısını söyle!

3. Aşağıdaki yapılardan haber cümlesi olanları belirt!

4. Aşağıdaki örneklerin her birini boşluklara uygun bir kelime koyarak yargı bildiren cümle haline getir!

5. Aşağıdaki kelimelerden her birini iki kelimededen oluşan bir yargı bildiren cümle içinde kullan!

6. Aşağıdaki kelimelerden her birini ikiden daha fazla kelimededen oluşan bir yargı bildiren cümle içinde kullan!

7. Önce her biri iki kelimededen oluşan, sonra her birinde üç kelime bulunan, daha sonra da her birinde dört kelime bulunan üçer cümle kur!”³⁶

³⁵ eş-Şinî vd., *el-Ķavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere*, 1/1-3, 11.

³⁶ el-Cârim - Emîn, *en-Nahvu'l-vâdih*, 1/11-12.

Eserde dilbilgisi kurallarının uygulanması ve cümle kurma alıştırmalarının yanında ilk konulardan itibaren irâb ve harekelemeye dair alıştırmalar da bulunmaktadır. Alıştırmalar her ne kadar kolaydan zora doğru bir sırada verilmiş olsa da ana dili Arapça olmayan öğrencilerin cümle kurma, irâb ve harekeleme alıştırmalarında zorlanabileceği değerlendirilmektedir.

3.3.2. *el-Ḳavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere*

Eserin önsözünde de belirtildiği üzere ana dili Arapça olmayan öğrencilerin öğrendiklerini uygulayabilmesi için ve konuların pekişmesi için eserde çok sayıda alıştırmaya yer verilmiştir. Alıştırmalar kolaydan zora giden bir seviyede öğrenciyeye sunulmaktadır. Örneğin ilk üniteye ait alıştırmaların içeriği sırasıyla şu şekildedir:

1. a. Sınıfta kullandığımız isimler nelerdir?
b. Sınıfta kullandığımız fiiller nelerdir?
c. Aşağıdaki mekânlarda bulunabilecek eşyaların isimlerini yaz!
d. أ، م، س، ه harfleri ile başlayan ülke isimlerini yaz!
h. Aşağıdaki ism-i failleri örnekteki gibi muzâri fiile çevir!
v. Aşağıdaki soruları örnekteki gibi cevapla!
2. Aşağıdaki seçeneklerden yargı bildiren cümle olan seçeneğinin önüne (√) işareti koy!
3. Aşağıdaki ifadedeki isim, fiil ve harf olan kelimeleri belirt!
4. a. Aşağıdaki metindeki her bir isim ve fiili belirt!
b. Yukarıdaki parçayı oku ve aşağıdaki sorulara cevap ver!
5. Aşağıdaki cümlelerdeki boşlukları örnekteki gibi parantez içindeki kelimelerden uygun olan ile doldur!
6. Aşağıdaki cümlelerin çeşidini belirt!
7. Aşağıdaki isim cümlelerini örnekteki gibi fiil cümlelerine dönüştür!
8. Aşağıdaki satırlarda verilen kelimelerden örnekteki gibi birer yargı bildiren cümle oluştur!"³⁷

Eserdeki alıştırmaların ana dili Arapça olmayan öğrencilerin uygulayabileceği biçimde hazırlandığı ve cümle kurma ile detaylı irâb alıştırmaları gibi Arapçayı yeni öğrenen öğrencilerin zorlanacağı alıştırmalara yer verilmediği görülmektedir. Alıştırmaların çoktan seçmeli ve boşluk doldurmalı gibi alıştırmalarla başlaması öğrencilerin kolaydan başlayarak daha sonra cümle kurma gibi alıştırmalara hazırlanmasını sağlamaktadır. Ayrıca eserde alıştırmalardan önce bir veya iki çözümlü örneğin verilmesi öğrencilere alıştırmaların uygulanması konusunda kolaylık sağlamaktadır.

4. Tümdengelim ve Tümevarım Yöntemleri Hakkında Öğrenciler ile Yapılan Nitel Bir Araştırma

Nitel araştırma görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi bilgi alma yöntemlerinin kullanıldığı ve araştırmaya katılanların algıları ile tecrübelerinin gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir araştırma türüdür. Nitel araştırmada en sık kullanılan teknik görüşme tekniğidir. Nitel araştırma yönteminde elde edilen bilgilerin miktarı ve detayının fazla olması için araştırmaya katılanların sayısı çok sayıda olmaz.³⁸

Nitel araştırmada kullanılan görüşme tekniği yapılandırılmış, yapılandırılmamış ve yarı yapılandırılmış görüşme çeşitlerine ayrılmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde araştırmacı sormayı planladığı soruları önceden hazırlar. Ancak görüşmenin seyrine göre yan ve alt sorularla ayrıntılara girilmesini sağlayabilir.³⁹

Bu çalışmada yer verilmek üzere Selçuk Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatı Bölümünde 2020-2021 eğitim döneminde tümdengelim yöntemi ile hazırlanmış bir dilbilgisi kitabının kullanıldığı bir ders yanında *el-Ḳavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere* adlı eserin kullanıldığı dersi alan birinci sınıf öğrencilerinden rastgele seçilen 16 öğrenci ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile nitel araştırma yöntemi kullanılarak tümdengelim ve tümevarım yöntemleri hakkında bir araştırma yapılmıştır. Öğrencilerden 8'i

³⁷ eş-Şinî vd., *el-Ḳavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere*, 1/3-10.

³⁸ Ali Yıldırım, "Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi", *Eğitim ve Bilim* (Erişim 05 Temmuz 2022), 9, 12.

³⁹ Abbas Türnüklü, "Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 24/24 (2000), 547.

üniversite eğitimi öncesinde uzun süre Arapça eğitimi almış öğrencilerden oluşurken diğer 8'i ise ilk defa üniversitede Arapça eğitimi alan öğrencilerden oluşmaktadır. Bu sayede Arapça öğrenmeye yeni başlayan ve uzun süredir Arapça eğitimi alan öğrencilerin her iki metot hakkındaki görüşlerinin öğrenilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmada kullanılacak görüşme formu hazırlanırken genelden özele ve kolay anlaşılabilir sorular hazırlanmıştır. Ayrıca yönlendirme yapmamak için katılımcılara açık uçlu ve alternatif sorular sorulmuştur. Yapılan görüşmeler sonucunda rastgele seçilen öğrencilerin aşağıdaki sorulara verdikleri cevaplar betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir.

4.1. Arapça Dilbilgisi Öğreniminde En Çok Zorlandığınız Hususlar Nelerdir?

Görüşmeye katılan öğrencilere ilk olarak genel bir soru olarak Arapça öğretiminde en çok zorlandıkları husus sorulduğunda bazı öğrenciler yönteme dair cevaplar verirken bazıları da içeriğe dair cevaplar vermiştir.

Uzun süredir Arapça eğitimi alan öğrencilerin bu soruya verdiği cevaplardan yöntem ile ilgili olanlar: “Bazı konuları fazla örneği olmadığı için detaylı bir şekilde anlayamıyorum”, “Uygulamaya geçirme”, “Bazı kurallar uzun ve ayrıntılı, terimlerin karışık belirtilmesi” şeklinde iken içerik ile ilgili olanlar sarf, sayılar, hareke ve temyiz konularıdır.

Arapça eğitimine üniversitede başlayan öğrencilerin bu soruya verdiği cevaplardan yöntem ile ilgili olanlar: “Kesinlikle terimler”, “Konuların yüzeysel anlatılması”, “Soru çözümü” “Konuyla alakalı çoktan seçmeli sorular bulamamak” şeklinde iken içerik ile ilgili olanlar irâb, hareke, cümlelerin öğeleri ve fiil babları konularıdır.

Bu cevaplardan yöntem ile ilgili olarak bazı öğrencilerin öğrendiklerini yeni örnekler üzerinde pekiştirmeye ve uygulamaya aktarmada zorluk yaşadıkları, kuralların uzun ve detaylı anlatımı ile terimlerin çokluğunun konuları anlamada zorluğa neden olduğu görülmektedir. İçerikle ilgili olarak irâb, sayılar ve sarf çekimleri en çok zorlanılan konuların başında gelmektedir.

4.2. Önce Dilbilgisi Kuralının Anlatıldığı Yöntem mi Yoksa Önce Dilbilgisi Kuralının Örnek Cümleler Analiz Edilerek Anlatıldığı Yöntem mi Konuyu Daha İyi Anlamanızı Sağladı?

Öğrencilerin dilbilgisi öğretim yöntemleri ile ilgili düşüncelerini almadan önce tümdengelim ve tümevarım yöntemleri arasında bir tercihte bulunmaları istenildiğinde üniversite öncesi uzun süre Arapça eğitimi alan 8 öğrenciden 5'inin tümdengelim yöntemini tercih ederken 3'ünün tümevarım yöntemini tercih ettiği görülmektedir. Aynı şekilde Arapça eğitimine üniversitede başlayan 8 öğrenciden 5'inin tümdengelim yöntemini tercih ederken 3'ünün tümevarım yöntemini tercih ettiği görülmektedir.

Görüşmeye katılan öğrencilerin verdiği cevaplardan çoğunluğun geleneksel olarak da tabir edilen tümdengelim yöntemini tercih ettiği görülmektedir. Öğrencilerin tümdengelim yöntemini daha fazla tercih etmeleri ile tümevarım yöntemini tercih etmemelerinin sebepleri görüşmenin devamındaki sorulara verdiği yanıtlarda görülmektedir. Diğer taraftan öğrenciler bir tercihte bulunma durumunda kaldıklarında iki yöntemden birini seçmeleri yanında her iki yönteme dair olumlu gördükleri hususları da görüşmenin devamında ifade etmişlerdir.

Ayrıca Arapça eğitimini uzun süredir alan ile yeni almaya başlayan öğrencilerin bu iki yönteme yaklaşımlarında bir fark görülmemektedir.

4.3. Arapça Dilbilgisi Öğreniminde Öncelikle Dilbilgisi Kuralının Detaylı Anlatılmasının ve Ardından Örnek Cümlelerin Verilmesinin Konuyu Öğrenmenizde Olumlu veya Olumsuz Nasıl Bir Etkisi Oldu?

Uzun süredir Arapça eğitimi alan öğrencilerin tümdengelim olarak da adlandırılan bu yöntem hakkındaki olumlu görüşlerinden bazıları şöyledir: “Önce konunun iyi anlatılıp sonra örneklendirilmesi konuyu pekiştiriyor”, “Önceden konu anlatılmazsa dilbilgisi daha zor anlaşılıyor”, “Cümlelere anlam verebilmek için önce dilbilgisini öğrenmek çok önemli”, “Olumlu etkisi oldu, önce konu anlatımı sonra örnek cümle ve metin çalışmalarının daha verimli olduğunu düşünüyorum”.

Bu öğrencilerden tümdengelim olarak da adlandırılan bu yöntem hakkındaki olumsuz görüş bildiren tek öğrencinin görüşü ise şöyledir: “Çok kural ağırlıklı olması bir süre sonra kafa karışıklığına sebebiyet veriyor. Fakat örneklerin daha ağırlıklı olması konuların daha iyi oturmasını sağlıyor”.

Arapça eğitimine üniversitede başlayan öğrencilerin tümdengelim olarak da adlandırılan bu yöntem hakkındaki olumlu görüşlerinden bazıları şöyledir: “Konuyu bildiğim zaman cümleleri daha iyi anlayabiliyorum”, “Konuyu detaylı bir biçimde okuyup daha sonra örnek cümlelerde o kuralların uygulandığını görmek olumlu etkiliyor”, “Konuya önce aşına olup örneklerle daha iyi pekişmesini sağladı”.

Bu öğrencilerden tümdengelim olarak da adlandırılan bu yöntem hakkındaki olumsuz görüşlerinden bazıları şöyledir: “Konuyu ilk etapta görmek yapamayacağım kaygısı oluşturduğu için ilk önce basit örnekler görmeyi tercih ederim”, “Konu detaylı olarak anlatıldığında kafam karışıyor, tanım ağır geliyor”, “Verilen bilginin doğrudan örnek ile anlatılması yerine konunun detaylı anlatımı kafa karışıklığına neden olabiliyor”.

Her iki grubun verdiği cevaplardan görüşmeye katılan öğrencilerin çoğunluğunun tümdengelim yöntemini olumlu bulduğu görülmektedir. Bunun en önemli gerekçesi olarak öğrencilerin cümleyi görmeden önce kuralı bilmek istemeleri olduğu anlaşılmaktadır. Bazı eğitimcilerin geleneksel olarak da adlandırılan tümdengelim yönteminde önce kuralın terimler ile ve detaylı bir şekilde anlatılmasının öğrencide korkuya neden olduğu ve konuyu anlamasını zorlaştırdığına dair eleştirilerinin bu çalışmada görüşülen Arapça eğitimini uzun süredir devam eden ve yeni başlayan öğrencilerin çoğunluğunda geçerli olmadığı görülmüştür.

Diğer taraftan çoğunluğu temsil etmese de görüşmeye katılan öğrencilerden bazıları tümdengelim yöntemini olumsuz bulmaktadır. Buna sundukları gerekçe ise bazı eğitimcilerin de yaptığı eleştiriye benzer şekilde kuralın ve tanımın önce verilmesinin öğrencide korku ve karışıklığa sebep olmasıdır.

Her iki gruptaki öğrencilerin yöntemler arasındaki tercih dağılımları benzer olsa da tümdengelim yöntemine olumsuz yaklaşıma sahip olan öğrenciler arasında Arapça eğitimine üniversitede başlayan öğrencilerin olumsuz yaklaşımının uzun süre Arapça eğitimi alan öğrencilere kıyasla daha kuvvetli olduğu görülmektedir.

4.4. Arapça Dilbilgisi Öğreniminde Öncelikle Dilbilgisi Kuralının Örnek Cümleler Analiz Edilerek Anlatılması ve Ardından Özet Olarak Verilmesi Konuyu Öğrenmenizde Olumlu veya Olumsuz Nasıl Bir Etkisi Oldu?

Uzun süredir Arapça eğitimi alan öğrencilerin tümevarım olarak da adlandırılan bu yöntem hakkındaki olumlu görüşlerinden bazıları şöyledir: “Konuyu örnekler üzerinde görmem daha iyi kavramamı sağladı”, “Dilbilgisinde anlatılan konuda neye dikkat edip etmeyeceğimiz konusunda faydası oldu”, “Örneklerin ağırlıklı olması anlamamızı sağlıyor”.

Bu öğrencilerden tümevarım olarak da adlandırılan bu yöntem hakkındaki olumsuz görüşlerinden bazıları şöyledir: “Cümleyi nasıl ayırdığımızı bilmeden öğrenmeye örnekler üzerinden başlamanın faydasız olduğunu düşünüyorum”, “Olumsuz yönde bir etkisi oldu çünkü konuyu öğrenmeden doğrudan örnekleri incelediğimiz için konuyu anlamam zorlaştı”, “Olumsuz olduğunu düşünmüyorum fakat önce konuyu anlayıp sonra örnek cümleler verildiğinde daha verimli olduğunu düşünüyorum”.

Arapça eğitimine üniversitede başlayan öğrencilerin tümevarım olarak da adlandırılan bu yöntem hakkındaki olumlu görüşlerinden bazıları şöyledir: “Önce örnek cümlelerin analizi ile konunun özetlenmesi akılda daha kalıcı ve cümleleri analiz etmede daha etkilidir”, “Konu yavaş yavaş örnek cümleler üzerinde tahlil edilerek gidildiğinde daha iyi anladım”, “Kesinlikle olumlu etki yaratır. Konuyu anlayabilecek miyim kaygısına girmeden örneklerle kafamda daha kolaylaştırıyorum”.

Bu öğrencilerden tümevarım olarak da adlandırılan bu yöntem hakkındaki olumsuz görüşlerinden bazıları şöyledir: “Olumsuz etkiler beni çünkü hiç bilmediğim anlamadığım konuyu cümlede görürsem kafam karışır”, “Konuyu tam öğrenmediğim için analiz yapamıyorum”, “Olumsuz etkisi oluyor çünkü kuralları bilmeden öğrenmek kafamı karıştırıyor”, “Konuyu bilmeden örneklerde neye bakmam gerektiğini bilemem”.

Her iki grubun verdiği cevaplardan görüşmeye katılan öğrencilerin çoğunluğunun tümevarım yöntemini olumsuz bulduğu görülmektedir. Buna öğrencilerin verdiği temel gerekçe kural bilinmeden cümle üzerinden kuralın tahlil edilmesinin öğrencide anlama zorluğuna neden olmasıdır.

Bu olumsuz yaklaşımın bir sebebi de *el-Ḳavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere* adlı eserdeki dilbilgisi tahlillerinin Arapça olmasıdır. Görüşmenin devamında öğrencilerin tümevarım metodunu tecrübe ettikleri *el-Ḳavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere* hakkındaki görüşleri sorulmuş ve öğrencilerden bazıları eserin olumsuz tarafları arasında çok fazla Arapça içeriğin olması ve açıklamaların Türkçe tercümesinin olmamasını göstermiştir. Her ne kadar ders esnasında dilbilgisi kuralına dair eserde Arapça ifade edilen tahlillere dair öğretmen tarafından açıklamalar yapılsa bile bazı öğrenciler için bu durumun bir zorluk oluşturabildiği görülmektedir.

Diğer taraftan çoğunluğu temsil etmese de görüşmeye katılan öğrencilerin bazıları yukarıda bahsedilen gerekçenin aksine kural anlatılmadan önce örnek cümle üzerinden kuralın tahlil edilmesi ile konuyu anlamalarının kolaylaştığını ve tümevarım yöntemini daha faydalı bulduklarını ifade etmektedirler.

Ayrıca verilen yanıtlardan bazı öğrencilerin her iki yönteme karşı tutumlarının çok keskin olmadığı görülmüştür. Öyle ki görüşmenin başında tercihlili soruda tümdengelim yöntemini tercih eden bir görüşmeci tümevarım yöntemi hakkında “Dilbilgisinde anlatılan konuda neye dikkat edip etmeyeceğimiz konusunda faydası oldu” şeklinde olumlu görüş bildirmiştir. Bir diğer görüşmeci

ise yöntem olarak tümdengelim yöntemini tercih ederken tümevarım yöntemi hakkında olumsuz bir kanaati olmadığını ifade etmiştir.

Her iki gruptaki öğrencilerin yöntemler arasındaki tercih dağılımları benzer olsa da tümevarım yöntemine olumlu yaklaşıma sahip öğrenciler arasında Arapça eğitime üniversitede başlayan öğrencilerin olumlu yaklaşımının uzun süre Arapça eğitimi alan öğrencilere kıyasla daha kuvvetli olduğu görülmektedir. Bu nedenle çoğunluğu temsil etmese de Arapça öğretimine yeni başlayan bazı öğrencilerin tümevarım metodu ile dilbilgisi konularını daha iyi anladığı görülmektedir.

4.5. Arapça Dilbilgisi Öğreniminde Dilbilgisi Kuralının Detaylı veya Özet Olarak Anlatılması Konuyu Öğrenmenizde Olumlu veya Olumsuz Nasıl Bir Etkisi Oldu?

Dilbilgisi konusunun detaylı veya özet verilmesi dilbilgisi öğretim metodlarını ilgilendiren önemli hususlardandır. Genel olarak tümdengelim yönteminde dilbilgisi kuralı ilk başta detaylı bir şekilde anlatılırken tümevarım metodunda örnek cümle üzerinden dilbilgisi kuralı çıkarımı yapıldıktan sonra dilbilgisi kuralı özet olarak verilmektedir.

Öğrencilerin dilbilgisi kuralının detaylı anlatılmasına dair olumlu görüşlerinden bazıları şöyledir: “Detaylı anlatımda kural hakkında fazla bilgiye sahip oluyoruz ve fikir yürütebiliyoruz”, “Konuya hâkim olmamızı sağlar”, “Karışıklığın giderilmesi için faydalı”, “Detaylı anlatılması olumlu”.

Öğrencilerin dilbilgisi kuralının özet olarak anlatılmasına dair olumlu görüşlerinden bazıları şöyledir: “Özet olarak konunun anlatılması, detayların örnek cümlelerle açıklanması daha iyi oluyor”, “Önce konunun ana hatlarını özet olarak öğrenmek daha sonra detay bilgilerin yerleşmesine yardımcı olur”, “Detaylı yerine kısa ve öz olması en iyisi”, “Özet olarak anlatılması güzel. Detaylı anlatımda bazen kullanılmayan bilgiler verilebiliyor”, “Özet olarak anlatıldığında daha verimli olacağını düşünüyorum”.

Görüşmeye katılan öğrencilerin bu soruya verdikleri cevap ile tümdengelim ve tümevarım yöntemine dair yaklaşımları doğrudan ilişkilidir. Her iki gruptaki tümevarım yöntemini tercih eden öğrenciler, dilbilgisi kuralının özet olarak anlatılmasını daha faydalı bulmaktadır. Aynı şekilde her iki gruptaki tümdengelim yöntemini tercih eden öğrencilerin çoğunluğu detaylı anlatımın daha faydalı olduğu görüşündedir. Diğer taraftan tümdengelim yöntemini tercih eden az sayıda öğrenci özet anlatımın daha faydalı olacağını ifade etmiştir.

Bu bulgulara göre dilbilgisi kuralının detaylı veya özet olarak anlatılmasının dilbilgisi öğretim metodunda önemli bir yer teşkil ettiği görülmektedir. Tümdengelim metodunun olumsuz taraflarından biri olarak görülen kuralın önce verilmesinin öğrencinin gözünü korkuttuğu eleştirisine benzer şekilde kuralın detaylı anlatılmasının görüşmeye katılan öğrencilerin yaklaşık yarısı için konuyu kavramalarında zorluğa sebep olduğu görülmektedir.

4.6. Arapça Dilbilgisi Öğreniminde Kullanılan Terimlerin Azlığı veya Çokluğu Konuyu Öğrenmenizde Olumlu veya Olumsuz Nasıl Bir Etkisi Oldu?

Bu çalışmada incelenen ve tümevarım metoduna göre hazırlanmış eserlerde çok fazla terimin kullanılmasının konunun anlaşılmasını zorlaştırdığı ifade edilerek terimlerin azaltılması yaklaşımı benimsenmiştir. Bu çalışmada incelenen ve tümevarım yöntemine göre hazırlanmış eserlerin önsözünde dilbilgisi terimlerin mümkün olduğunca azaltıldığı ifade edilmiştir.

Ancak görüşmede öğrencilerin dilbilgisi öğretim metodları yanında terimlerin az veya çok kullanılması konusundaki görüşleri sorulduğunda bazı öğrencilerin terimlerin kullanımı hususundaki yaklaşımlarının dilbilgisi öğretim metodu tercihlerini değiştirdiği görülmüştür.

Terimlerin çok kullanılmasını faydalı bulan öğrencilerin görüşlerinden bazıları şöyledir: “Dilbilgisine vukûfiyet anlamında literatür dilinin çok kullanılması öğrenmeyi hızlandırdı”, “Kullanılan terimlerin çokluğunun olumlu bir etkisi oldu”, “Terimleri öğrenme konusunda çok yararlı oldu”, “Terimlerin çokluğu daha iyi”, “Terimlerin azlığı olumsuz etki etti”.

Terimlerin az kullanılmasını faydalı bulan öğrencilerin görüşlerinden bazıları şöyledir: “Terimleri öğrenmek açısından iyi ama çok olunca karışıklık oluyor”, “Az olduğu takdirde daha iyi oluyor. Çokluğu kafamı karıştırıyor”, “Çok fazla terim kullanılması kafa karışıklığına neden olabiliyor”, “Az olması daha olumlu, farklı terimler kafa karıştırıyor”, Terimler beni her zaman korkutuyor, bu yüzden Arapça terimlerin yanında Türkçelerini görmek istiyorum”, “Fazla olunca öğrenmede zorluk çekilebiliyor”, “Çok olduğunda kafam karışıyor, gözüm korkuyor”, “Bazı terimlerin daha sade olması gerekiyor, çünkü bazen fazlasıyla anlaşılmaz oluyorlar”.

Her iki grupta da tümevarım yöntemini tercih edenlerin çoğunluğu terimlerin az kullanılmasını daha faydalı bulmaktadır. Diğer taraftan Arapça eğitime yeni başlayan ve tümdengelim yöntemini tercih edenler terimlerin çok kullanılmasını faydalı

bulurken uzun süredir Arapça öğretimi alan ve tümdengelim yöntemini tercih eden öğrencilerin çoğunluğu terimlerin az kullanılmasını faydalı bulmaktadır. Uzun süredir Arapça eğitimi alan öğrencilerin terimlere daha aşina olması beklenebilecek bir durum iken özellikle bu öğrencilerin çoğunluğunun terimlerin az kullanılmasını tercih ettikleri görülmüştür. Diğer taraftan az da olsa her iki grupta tümevarım yöntemini tercih etmesi yanında terimlerin çok kullanılmasını faydalı bulan öğrenciler de bulunmaktadır.

4.7. Arapça Dilbilgisi Öğreniminde Alıştırmaların Azlığı veya Çokluğu Konuyu Öğrenmenizde Olumlu veya Olumsuz Nasıl Bir Etkisi Oldu?

Dilbilgisi öğretiminde alıştırma yapılması bütün metotlarda kullanılabilir bir teknik olmasına rağmen tümevarım metodunda alıştırmalara ve uygulamalara daha fazla yer verildiği görülmektedir.

Görüşmeye katılan öğrencilerin tamamı alıştırmalara çok yer verilmesinin faydalı olduğu görüşündedir. Bu görüşlerden bazıları şöyledir: “Alıştırmaların çokluğu olumlu yönde etkisi oluyor. Çünkü konuyu birçok örnek üzerinde görmüş oluyorum”, “Alıştırmaların çokluğu kesinlikle daha faydalı. Konuyu her yönden daha iyi anlayıp mantığımı kavrayabiliyoruz”, “Alıştırmaların çokluğu karşımıza çıkan cümleleri analiz etmemiz için faydalıdır”, “Alıştırmaların zincirleme olması, yani her alıştırmadan önceki konuları da içerisinde barındırması faydalı olur”.

Çalışmada incelenen ve tümevarım metodu ile hazırlanmış kitapların önsözünde de ifade edildiği üzere alıştırma dilbilgisi kuralının pekişmesi ve uygulamaya geçirilmesi için oldukça önemlidir. Öğrencilerin görüşlerine göre de alıştırmaların konuyu daha iyi anlamalarında oldukça olumlu etkisinin olduğu görülmektedir.

4.8. *el-Ḳavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere* Adlı Kitaba Dair Olumlu veya Olumsuz Düşünceleriniz Nedir?

Uzun süredir Arapça eğitimi alan öğrencilerin *el-Ḳavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere* adlı kitap hakkındaki olumlu görüşlerinden bazıları şöyledir: “Verdikleri metinler ve örnekler güzeldi”, “Metnin ardından alıştırmaların olması”, “Metinlerin içeriğini ve test sorularının olmasını beğendim”, “Konuların Arapça olarak iyi bir şekilde anlatılması”, “Örneklerin çok olması ve konuyu özet olarak vermesi”.

Uzun süredir Arapça eğitimi alan öğrencilerin *el-Ḳavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere* adlı kitap hakkındaki olumsuz görüşlerinden bazıları şöyledir: “Çok Arapça içerikli, bir süre sonra sıkıyor”, “İrab ve çekimleri bilmeden metin vererek öğrenmeye çalışmak bana göre faydasız”, “Çok zordu”, “Metinlerin konularını beğenmedim. Başka alanlardan da metinler olabilirdi”.

Arapça eğitimine üniversitede başlayan öğrencilerin *el-Ḳavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere* adlı kitap hakkındaki olumlu görüşlerinden bazıları şöyledir: “Metinlerin ve etkinliklerin anlaşılabilir olması”, “Metin üzerinden dilbilgisi işlemesi”, “İşlenen metinler”, “Alıştırmaların çok olması, konudan sonra alıştırmaları yaptıkça konuyu anladım”.

Arapça eğitimine üniversitede başlayan öğrencilerin *el-Ḳavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere* adlı kitap hakkındaki olumsuz görüşlerinden bazıları şöyledir: “Türkçe tercümesinin olmaması”, “Terimlerin Türkçelerinin olmaması”, “Tek başına dilbilgisinde yetersiz kalıyor”, “Alıştırmalar çok benzer olunca bazen kafamı karıştırdı”.

Öğrencilerin çoğunluğunun *el-Ḳavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere* adlı eseri beğendikleri görülmektedir. Özellikle metin ve alıştırmalara yer vermesi eserde en çok beğenilen hususlar olduğu görülmektedir. Diğer taraftan özellikle Arapça eğitimine yeni başlayan bazı öğrencilerin eserdeki dilbilgisine dair açıklamaların Arapça olması nedeniyle zorlandıkları görülmektedir.

Sonuç

Dilbilgisi öğretim metotları arasında en çok kullanılan metotlar arasında geleneksel öğretim metodu olarak da tabir edilen dilbilgisi kuralından cümleye gidildiği tümdengelim yöntemi ile modern öğretim metodu olarak da tabir edilen cümleden dilbilgisi kuralının çıkarımının yapıldığı tümevarım metodu gelmektedir. Çalışmanın başında bu iki metot ve aralarındaki farklar hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca tümevarım ve tümdengelim metotlarının başarı seviyelerinin ölçüldüğü çalışmaların sonuçlarından iki metot arasında bariz bir farkın olmadığı görülmektedir.

Türkiye’de Arapça dilbilgisi öğretimi metot açısından değerlendirildiğinde eğitimcilerin görüşlerinden ve yapılan nitel çalışmaların sonuçlarından Cumhuriyet’in kurulmasından bu yana Arapça öğretiminde geleneksel ve modern metotların uygulanması konusunda tartışmaların ve belirsizliklerin olduğu görülmektedir.

Çalışmanın devamında tümevarım metoduna göre hazırlanmış Arapça dilbilgisi kitapları arasında Türkiye'de de uzun yıllardır faydalanılan *en-Nahvu'l-vâdıh* ve *el-Ķavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere* adlı kitaplardaki metot önsöz, konuların ele alınışı ve alıştırmalar başlıkları altında incelenmiştir. Her iki çalışma da önsözde takip ettikleri tümevarım metoduna dair açıklayıcı bilgiler vermektedir. Her iki eserin de tümevarım metodu uyarınca önce örnek cümleleri verdiği, daha sonra örnek cümleleri analiz ederek dilbilgisi kuralının çıkarımını yaptığı ve arkasından dilbilgisi kuralını özet olarak verdiği görülmektedir. Ancak *el-Ķavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere* konuyu ele almadan önce örnek cümleleri bir metin içerisinde sunmaktadır. Her iki eser de çok sayıda ve çeşitli alıştırmalar içermektedir. Ancak Mısır ilköğretim öğrencileri için hazırlanmış *en-Nahvu'l-vâdıh*'taki alıştırmaların cümle kurma ve irâb çalışmaları gibi anadili Arapça olmayan öğrencileri zorlayabilecek alıştırmalar da içerdiği *el-Ķavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere*'deki alışmaların zorluk derecesinin Arapça öğrenmeye yeni başlayanlar için daha uygun olduğu değerlendirilmektedir.

Çalışmada ayrıca 2020-2021 eğitim döneminde Selçuk Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatı bölümü birinci sınıfında tümdengelim metodu ile hazırlanmış bir dilbilgisi kitabından faydalandığı bir ders yanında *el-Ķavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere* adlı kitaptan faydalanılan bir ders alan öğrencilerden uzun süredir Arapça eğitimi alan 8 öğrenci ve Arapça eğitimine üniversitede başlamış 8 öğrenci olmak üzere rastgele seçilmiş 16 öğrenci ile tümdengelim ve tümevarım metotlarına öğrencilerin yaklaşımını görmek için yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile nitel bir araştırma yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular şöyledir:

1. Öğrenciler Arapça dilbilgisi öğreniminde metotla ilgili zorlandıkları hususları, terimlerin karışıklık yaratması, yeterince örnek cümle ve alıştırmaya bulamama, kuralları uygulamaya geçirememesi ve konuların yüzeysel anlatılması şeklinde ifade etmişlerdir.

2. Öğrencilerden tümdengelim ve tümevarım yöntemlerinden birini tercih etmeleri istenildiğinde her iki gruptaki 8 öğrenciden 5'inin tümdengelim yöntemini seçerken 3'ünün tümevarım yöntemini seçtiği görülmüştür.

3. Her iki grupta tümdengelim yöntemini tercih eden öğrenciler önce dilbilgisi kuralının anlatılmasını ve ardından örnek cümlelerin verilmesini daha faydalı bulduklarını ifade etmişlerdir. Diğer taraftan özellikle Arapça eğitimine yeni başlayan öğrencilerden tümdengelim yöntemini tercih etmeyenler önce dilbilgisi kuralının detaylı anlatılmasının karışıklığa neden olduğunu ve kaygı yarattığını ifade etmişlerdir.

4. Her iki grupta tümevarım yöntemini tercih eden öğrenciler konunun örnek cümleler üzerinden işlenmesinin konuyu daha kolay anlamalarını, konuyu yavaş yavaş analiz ederek kavramalarını ve dikkat etmeleri gereken hususları fark etmelerini sağladığını ifade etmişlerdir. Diğer taraftan tümevarım yöntemini tercih etmeyen öğrenciler konuyu bilmeden örnek cümle üzerinde analiz yapmanın konuyu anlamalarını zorlaştırdığını ifade etmektedir.

5. Görüşmeye katılan öğrencilerin dilbilgisi konusunun detaylı veya özet anlatılmasına yaklaşımları metot tercihleri ile doğru orantılıdır. Tümdengelim yöntemini tercih eden öğrenciler konunun detaylı anlatımını daha faydalı bulurken tümevarım yöntemini tercih eden öğrenciler konunun özet anlatımını daha faydalı bulmaktadır.

6. Diğer taraftan dilbilgisi öğretiminde terimlerin az veya çok kullanılması hususunda öğrencilerin yaklaşımlarının metot tercihleri ile farklılaşabildiği görülmektedir. Beklenildiği üzere tümevarım yöntemini seçen öğrenciler terimlerin az kullanılmasını daha faydalı bulmaktadır. Ancak beklenenin aksine uzun süredir Arapça eğitimi alan ve tümdengelim yöntemini tercih eden öğrenciler terimlerin az kullanılmasını faydalı bulmaktadır.

7. Her iki gruptaki öğrencilerin tamamı alıştırmalara çok yer verilmesinin konuları pekiştirme ve uygulamaya geçirmede oldukça faydalı olduğunu ifade etmiştir.

8. *el-Ķavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere* adlı eser ile ilgili olarak metinler üzerinden dilbilgisinin işlenmesi, metinlerin ve konuların anlaşılır olması, alıştırmaya ve örnek cümlelerin çok olması ve konunun özet olarak verilmesi görüşmeye katılan öğrencilerin olumlu bulunduğu hususlar olurken dilbilgisi kuralını öğrenmeden metinlerin işlenmesi, çok fazla Arapça içeriğe sahip olması, Türkçe açıklamaların olmaması ve metin konularının çeşitli olmaması olumsuz bulunan hususlar olmuştur.

Bu bulgulara göre her ne kadar öğrencilerin çoğunluğunun tümdengelim yöntemini benimsediği sonucu ortaya çıksa da tümevarım yöntemi ile hazırlanmış kitapta konunun Arapça anlatılması gibi öğrencilerin yaklaşımını etkileyen yöntem dışı etkenlerin de bulunduğu görülmüştür. Ayrıca bazı öğrencilerin bir tercihte bulunmak durumunda seçtikleri metodun özelliklerinden olan terimlerin çok kullanılması ve konunun detaylı anlatılması gibi olumsuz karşıladığı çeşitli hususların da bulunduğu görülmektedir. Bu nedenle her iki yöntemi fayda açısından karşılaştırmak yerine her yöntemdeki olumlu bulunan tarafları bir araya getirerek karma bir yöntemin uygulanmasının daha doğru olacağı ortaya çıkmaktadır.

Buna göre gerek metotlar hakkında eğitimcilerin yaptığı eleştiriler gerekse çalışmada yapılan nitel araştırmada elde edilen bulgular neticesinde her iki metottan olumlu görülen hususlar doğrultusunda şu sırada takip edilecek karma bir yöntemin izlenmesinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir:

1. Dilbilgisi konusunun ve kuralların mümkün olduğunca az terimle, sade bir dille ve genel hatlarıyla kısaca ifade edilmesi.
2. Konu ile ilgili edeb  olmayan ve güncel hayata dair örnek cümlelerin dilbilgisi konusuna göre gruplanarak verilmesi.
3. Her gruptaki örnek cümlelerden birisi üzerinden dilbilgisi kuralının analiz edilmesi.
4. Konu ile ilgili detaylı bilgiler ile istisna  kullanımların dipnotta verilmesi.
5. Kolaydan zora giden bir sıra takip edilerek çok sayıda ve çeşitte alıştırmalara yer verilmesi. Alıştırmalarda öncelikle çoktan seçmeli ve boşluk doldurmalı alıştırmalara devamında ise cümle oluşturma alıştırmalarına yer verilmesi.
6. Son olarak dilbilgisi kurallarının  zet halinin farklı birer örnek cümle ile tekrar verilmesi.

Kaynakça

- 'Affı, Ahmed. "Vesâ'ilü ve ıruku tedrîsi'l-luğati'l-'arabiyye ve'l-bahısu 'an minheciyye hadîsiyye". *Menâhıcu Tedrîsi'l-Luğati'l-'Arabiyye Kongresi Bildiriler Kitabı*. ed. Tâceddin el-Menânî. 60-70. Kerala: Kerala Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Altun, Ahmet. *Türklere Arapça Kelime ve Gramer Öğretim Yöntem ve Teknikleri Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Yalova: Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.
- Bayram, Selahattin. "Öğrenci ve Öğretmen Perspektifinden Türkiye'de Arapça Öğretimi: Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğrencileri Üzerine Nitel Bir Çalışma". *Değerler Eğitimi* 9/22 (2011), 43-66.
- Bingöl, Abdulkuddüs. "İstikrâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 23/358-359. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.
- Bingöl, Abdulkuddüs. "Ta'lîl". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 39/511. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.
- Bloomfield, Leonard. "Dilbilgisel Biçimler". çev. Şeyda Ozil. *Kuramcılardan Seçmeler*. 70-74. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983.
- Cârim, Ali el- - Emîn, Mustafa. *en-Nahvu'l-vâdıh*. Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 1951.
- Chomsky, Noam. "Üretici Dilbilgisi ve Düzenlenişi". çev. Emel Sözer. *XX. Yüzyıl Dilbilimi (Kuramcılardan Seçmeler)*. 241-244. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983.
- Civelek, Yakup. "Türkiye'de Arapça Öğretimine Dair Bazı Teklifler-Riyad Arap Dil Enstitüsü Örneği". *YYİFD* 2 (1998), 225-283.
- Çağmar, M. Edip. "el-Kavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere Adlı Eserde Anlatılan Gramer Kurallarının Değerlendirilmesi". *Şarkiyat* 6 (2011), 27-52.
- Çetin, Nihad M. "Arapça Öğretimi". *Mavera* 79 (1983), 31-34.
- Davudoğlu, Ahmet. "Arapça Üzerine Bir Soruşturma". *Mavera* 79 (1983), 14-15.
- De Sausure, Ferdinand. "Dil ve Söz". çev. Berke Vardar. *Kuramcılardan Seçmeler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983.
- Demirel, Özcan. *İlköğretim Okullarında Yabancı Dil Öğretimi*. İstanbul: MEB Yayınları, 1999.
- Dzou-Elouiam, Samira. "Truku ta'lîmiyyeti'n-naıvi ve eseruha fi tenmiyyeti'l-luğa". *el-Luğât ve's-Şekâfât ve'l-Muctemi'ât* 6/2 (2020), 164-169.
- Gezek, Ahmet. "Modern Arap Dil Öğretimi Kitaplarında Bütünsellik Problemi: en-Nahv'l-vâdıh Kitabı Örneği". 8. *Uluslararası Akademik Araştırmalar Kongresi Tam Metin Kitabı*. ed. Merve Ç. Sönmez - Parisa Göker. 169-174. Elazığ: y.y., 2022.
- Güneş, Firdevs. "Dilbilgisi Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar". *Dil ve Edebiyat Eğitimi* 2/7 (2013), 71-92.
- Han, Tuğba. *The Effects of Deductive and Inductive Instruction on Grammar*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Hâtır, Mahmd Ruşdî vd. *Truku tedrîsi'l-luğati'l-'arabiyye ve't-terbiyyeti'd-dîniyye fi dav'i'l-itticâhâti't-terbeviyyeti'l-hadıse*. Kuveyt: Muessesetu'l-Kutubi'l-Câmi'iyye, 7. Basım, 1998.
- Hlî, Muhammed Ali el-. *Esâlibu tedrîsi'l-luğati'l-'arabiyye*. Suveylîh: Dâru'l-Fellâh, 2000.
- Karaca, Mahmut. *İmâm-Hatip Liselerinde Arapça Öğretimi ve Arapça Ders Kitaplarının Tahlili*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1992.
- Lebi, M. Fâris Osman. "Tarâ'ıkun mubtekeretun fi tedrîsi'l-luğati'l-'arabiyye". *Menâhıcu Tedrîsi'l-Luğati'l-'Arabiyye Kongresi Bildiriler Kitabı*. ed. Tâceddin el-Menânî. Kerala: Kerala Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Lyons, John. *Kuramsal Dilbilimine Giriş*. çev. Ahmet Kocaman. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983.
- Medkr, Ali Ahmed - Herîdî, İmân Ahmed. *Ta'lîmu'l-luğati'l-'arabiyyeti li ğayri'n-nâtiķine bihâ*. Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabiyyi, 2006.
- Öztürk, Osman. "Türkiye'de Arapça Öğretimi". *Mavera* 79 (1983), 23-27.
- Ricâl, Şâh. "Truku tedrîsi'n-naıvi ve taıbîķihâ fi ta'lîli'l-luğati'l-'arabiyye". 451-464, 2018. <http://prosiding.imla.or.id/index.php/pinba/article/view/62>
- Sevinç, R. Resul. "Arapçada Manzum Gramerler, Özellikleri ve Öğrenime Etkisi". *EKEV Akademi* 66 (2016), 591-618. <https://doi.org/10.17753/ekev624>
- Şinî, M. İsmail eş- vd. *el-Kavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-muyessere*. İstanbul: Cantaş Yayınları, 2010.
- Soysaldı, Mehmet. "Türkiye'deki İlahiyat Fakültelerinde Arapça Öğretiminde Karşılaşılan Problemler ve Çözüm Yolları". *EKEV Akademi* 45 (2010), 247-279.

- Syahbana, Muhammad. *İstihd mu't-tariki'l-istikr 'iyye ve'l-kıy siyye fi ta'limi terkibi'l-luğati'l-'arabiyye*. Banjarmasin: Antasari, Bitirme Tezi, 2019. <http://idr.uin-antasari.ac.id/11310>
- Temizel, Ali. *Ahmed nin M z nu'l-edeb ve mi'y ru'l-edeb'i ve Tercümesi*. Konya: Tablet Yayınları, 2005.
- Topaloğlu, Bekir - Karaman, Hayreddin. "Arapça  ğretimi  zerine". *Mavera* 79 (1983), 21-23.
- Türnüklü, Abbas. "Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 24/24 (2000), 543-559.
-  çok, Necip. *Genel Dilbilim*. Ankara: Sakarya Yayınları, 1947.
- Wunderlich, Dieter. "Metindilbilim".  ev. Emel S zer. *Dilbilim Seçkisi*. 205-216. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1982.
- Yıldırım, Ali. "Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel  zellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve  nemi". *Eğitim ve Bilim*, 7-17. Erişim 05 Temmuz 2022. <http://eb.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/5326/1485>